SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEGO GIMNAZYUM

W WADOWICACH

za rok szkolny

1881.

Nakładem funduszu szkolnego.

Czcionkami Franciszka Foltyna w Wadowicach,

1881.

Treść.

WYBÓR

WŁADYSŁAWA III. (WARNEŃCZYKA)

na tron węgierski w r. 1440.

Kazimierz Gruenberg.

ŹRÓDŁA.

Długosz. — Historia polonica ks. XII. — Jako współczesny, a przytém biorący czynny udział w wypadkach, jest pierwszém i najważniejszém źródłem do dziejów owego czasu — pozostając w usługach Zbigniewa Oleśnickiego, był przejęty tegoż pojęciami, a wynosząc go na każdém miejscu, potępia jego przeciwników i ich dążenia, przez co musiał stać się stronniczym. — Zdarzenia swego czasu podaje wiernie i dokładnie, przechodząc nawet w szczegóły. — Kwestyą, czy Długosz miał zapiski Oleśnickiego, jak chce Foerster (Wladislaus Jagello II) p. 9. rozstrzygnął Zeissberg (Geschitsschreibung Polens im Mittelalter p. 291), gdzie powiada, że Oleśnicki nakłonił tylko Długosza do napisania historyi. — Długosz znał dokumenta dotyczące wyboru Władysława; znał mianowicie dokument zawarty w Katony (histor. crit. reg. Hung. XIII p. 23), jakotéż i ten który podaje Chmel (Material zu öster. Gesch.): nie podał jednak obu dokumentów osobno, lecz pomięszał punktacye z obydwóch, opuszczając to, co mu się nie podobało, lub co wiązało Władysława, inne zaś zmieniając dowolnie [rozbiór szczegółowy podany we właściwém miejscu Zeissberg p. 316 n. 26.]; miał również przed sobą listy Eneasza Sylwiusza [Zeissberg p. 317 n. 4 i 316 n. 14 — Foerster p. 14.] — Długosz wrócił wraz z Oleśnickim z Węgier do Polski; odtąd mniéj jest dokładnym, o wielu faktach nie wie, szczególnie dotyczących wojny domowéj w Węgrzech, gdyż podaje tylko to, co słyszał od innych. —

Philippi Callimachi de rebus gestis a Wladislao Polonorum atque Hungarorum rege libri tres. — Foerster p. 16 jest zdania, że Kallimach nie napisał sam tego dzieła, lecz dobroczyńca jego Grzegorz z Sanoka, a Kallimach zmienił tylko tytuł. Mylność tego twierdzenia wykazał Zeissberg p. 386. — Pewném jest, że Kallimach piszący za panowania Kazimierza miał przed sobą Długosza, z którym w wielu miejscach zgadza się prawie dosłownie [Foerster p. 17 wykazuje te miejsca]. —

Jak Długosz pisze z natchnienia Oleśnickiego, tak pisze Kallimach z natchnienia Grzegorza z Sanoka, a mógł mieć nawet tegoż zapiski. Ponieważ jednak Zbigniew Oleśnicki był przeciwnikiem Grzegorza, więc naturalném jest, że pierwszy pisarz wynosi wszędzie Oleśnickiego, stawiając go na pierwszym planie, przyczém zupełnie o Grzegorzu przemilcza; za to téż Kallimach jakby w odwet przyznaje wszelką zasługę z przyjęcia propozycyi węgierskiéj Grzegorzowi, nie wspominając zupełnie o Oleśnickim. — Wartość dzieła Kallimacha jest bardzo małą, powtarza zazwyczaj Długosza, ubierając tylko wszystko w krasomowczy sposób; korzysta z każdéj sposobności, by kazać mowcom swoim mieć oratorskie długie przemowy. Bardzo rzadko podaje chronologią, nigdzie nie podaje roku, a tém mniéj miesiąca lub dnia. — Jako przykład, iż czerpał często prawie dosłownie z Długosza, może posłużyć owe miejsce, gdy obydwa mówią o zdaniu Polaków co do przyjęcia korony. Foerster p. 15 ceni wysoko wartość Kallimacha.

J a n T h u r o c z „chronica Hungarorum 1464“ — żyjący za czasów króla Macieja na jego dworze, opisuje wypadki w krótkości, często pobieżnie — sprawy węgierskie nie są mu dokładnie znane, zdarzenia opisuje często mylnie, tém bardziéj zaś dzieje Polski n. p. Władysława nazywa wielkim księciem litewskim, Kazimierza zaś królem Polski. —

B o n f i n i „rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia“ — nadworny historyk króla węg. Macieja; stoi w takim stosunku do Thurocza, jak Kallimach do Długosza. Dosłowny często naśladowca Thurocza, ubiera opowiadanie swe w piękniejszą formę zewnętrzną. [Foerster p. 119 wykazał, że korzystał także z Kallimacha].

A e n e a e S y l v i i episcopi Senensis postea papae II. „Historia rerum Friderici III. imperatoris.“ Najzupełniejsze wydanie u Kollara: Analecta monumentorum omnis aevi 1762 T. 2.

A e n e a e S y l v i i etc. opera geographica et histor.

V o i g t. B r i e f e des Eneas Silvius w Archiv für öster. Geschichte XVI. —

E. S y l w i u s z współczesny wypadkom, żarliwy stronnik cesarza Fryderyka i Elżbiety, nieprzyjaciel Władysława, potępia go zupełnie w swych listach. — Ważną jest jego korespondencya ze Zbigniewem Oleśnickim.

„D e n k w ü r d i g k e i t e n der Hellene Kottanerin,“ bardzo cenny pamiętnik nadwornéj damy królowej Elżbiety, wydany przez Endlichera. —

P r a y annales regum Hungariae 1766, podaje dokumenta i listy — idzie za Sylwiuszem, Thuroczym i Kallimachem.

Katona historia critica regum Hungariae XIII. 1790. dzieło nadzwyczaj cenne, gdyż zebrał wiele dokumentów i listów dotyczących Władysława — rozbiera krytycznie kwestye sporne, opiera się na Długoszu i Thuroczym, podając z nich często całe stronnice, wykazując przytém ich błędy.

Kollar analecta monumentorum etc. podaje wiele listów Władysława, Elżbiety, Albrechta. —

Chmel. Regestra Chronologico Diplomatica Friderici IV. 1838 i Materialien zur öster. Geschichte, cenny zbiór dokumentów i listów — Geschichte Friedrichs IV. panegirysta tego cesarza, stara się rehabilitować pamięć jego, przeciwnik sprawy Władysława.

Birk Quellen und Forschungen zur öster. Gechichte, podaje cenne listy Elżbiety.

Pez scriptores rerum austr. I. Arnpeck — II. Ebendorfer Tomasz um. 1464, Chronicon Austriacum, czwarta księga opowiada dzieje Austryi za jego czasów do 1463.

Wiszniewski Historya literatury polskiéj t. V. podaje kilka listów, daty w nich rektifikuje.

Sokołowski i Szujski „Monumenta Medii aevi historica Ak. um. w Krak. t. II. kodeks listów z XV. wieku 1876. podają wiele nieznanych dotąd listów, odnoszących się szczególnie do stosunków węgiersko i czesko polskich z czasów Władysława III., listy Zbigniewa Oleśnickiego i Eneasza Sylwiusza, niektóre listy są już gdzieindziej wydane. Najważniejsze jednak dotyczą już panowania Kazimierza Jagiellończyka.

Kovachich supplementa ad vestig. comit. podaje dokumenta i listy.

Bartal coment. ad histor. status iurisque publici reg. Hungar. aevi medii.

Janssen Reichskorospon. I. i Klose von Bresl. II.

Wagner analecta scepunienses, listy Elżbiety i Władysława dotyczące Spiża.

Dogiel codex diplomaticus Regni Poloniae etc.

Rzyszczewski i Muczkowski „Codex diplomaticus Poloniae.“

Sommersberg „Scriptores rerum silesiac.“

Rasp Beiträge zur Gesch. der Stadt Lemberg.

Urkunden Wladislaus.

Schönvisner Antiquit. et Histor. Sabar.

Müller Reichstagstheatrum.

Fejer XI. Codex diplom. Hung.

Helcel starodawne prawa polskiego pomniki.

Zeissberg Geschichtsschreibung Polens im Mittelalter.

Sękowski Collectanea z dziejopisów tureckich 1824.

Hahn Chronica des Grafen von Cilli.

Hormeier i Medyański „Taschenbuch für vaterl. Gesch.“ II. Aufsatz Jagellonen in Ungarn.

Gołębiowski. Dzieje Polski za Włady. Jagiełły i Władysława III. etc.

Dzieduszycki. „Zbigniew Oleśnicki,“ praca sumienna, lecz traci wiele z powodu stronniczości, napisana w duchu ultrakatolickim, to téż słusznie powiada.

Bobrzyński „Dzieje Polski w zarysie,“ że Dziedusz. skarykaturował wzniosłą postać Oleśnickiego. — Dzieduszycki idzie zupełnie za Długoszem.

Zakrzewski Wladislaus des III. Königs von Polen Erhebung auf den ungarischen Thron, pierwszy podniósł ważny punkt, mianowicie, że Polacy starali się pierwsi o węgierską koronę dla Władysława 1867.

Foerster Ryszard „Wladislaus Jagello II. rex Poloniae et Hungariae ex fontibus et documentis adhuc ignotis illustratus 1871. rozbiera w notach krytycznie sporne kwestye — rozprawa starannie opracowana.

Kurz Geschichte Friedrich des IV.

Horwath Gesch. der Ungarn 1851.

Maylath Geschich. der Madyaren 1853.

Lichnowsky Gesch. des Hauses Habsburg t. V. i VI.

Fessler Gesch. von Ungarn 1869, pierwszy przedstawił bezstronnie i w prawdziwém świetle sprawę wyboru.

Szalay Gesch. Ungarns 1873 jest prawie tylko powtórzeniem Fesslera.

Caro Gesch. Polens IV rzuca zupełnie nowe poglądy na stosunki polskie, lecz stronniczy ocenia je z dzisiejszego stanowiska liberalizmu niemieckiego przenosząc teraźniejszą walkę kościelno państwową na wiek XV.

Palacky Gesch. von Böhmen t. IV.

Hammer Gesch. des osmanischen Reiches.

Szujski. Dzieje Polski. Historyi polskiéj ksiąg dwanaście 1880.

Bobrzyński. „Dzieje Polski w zarysie“ przedstawia obszernie polityczną działalność Zbig. Oleśnickiego i motywa jego działalności. —

Sokołowski. Elekcya czeska po śmierci Zygm. Luks. 1876.

„ Ostatni obrońcy husytyzmu w Polsce.

Smolka. Polska podczas wojen husyc. 1879.

Prochaska. „Polska i Czechy“ podczas wojen huss. 1877.

W r. 1438 umarł cesarz Zygmunt, oraz król czeski i węgierski. Tron węgierski posiadł on jako mąż Maryi, córki Ludwika węgierskiego, a w czasie jéj małoletności sprawowała rządy w Węgrzech matka jéj Elżbieta. Prawa Zygmunta do Węgier były tak niepewne, że po śmierci Maryi odmawiała mu jedna partya prawa do tronu, i musiał je z bronią w ręku zapewniać sobie. Czuł więc Zygmunt, jak niepewném jest zachowanie tego tronu potomkom, tém bardziéj, że nie miał syna, lecz tylko córkę Elżbietę, wydaną za księcia austryackiego Albrechta V. Zygmunt starał się usilnie zapewnić go zięciowi i córce, a będąc już na łożu śmiertelném, zaklinał obecnych panów, by go Węgrzy uznali. 1.)

Widoczną jest więc rzeczą, że sukcesya nie była zapewnioną i że Zygmunt obawiał się, aby stany węgierskie nie obrały kogo innego królem, a obawa ta była słuszną. Chwilowo jednak uznały one dziedziczne prawa Elżbiety 2.) a wraz z nią męża jéj Albrechta 3.) a tym sposobem połączono dwie zasady, dziedziczności i wolnego wyboru i na tym to wyborze opierali królestwo głównie swe prawa. 4.)

1.) Prawo sukcesyjne w Węgrzech a Czechach musi być zupełnie odmiennie pojmowane. Czechy były niemieckim krajem koronnym i tu w pierwszej linii należy uważać na prawne stosunki Niemiec. Następstwo w Czechach uregulował już Karol IV. W r. 1348, 7 kwietnia mówi, że jeżeliby dom panujący wymarł w linii męskiéj i żeńskiéj, wtedy przysłuża prałatom i baronom prawo wyboru króla, a złota bula mówi c. VII. 5. Si vero aliquem ex huiusmodi Principatibus Electoralibus ipsorum Imperio vacare contingeret, tunc Imperator seu Rex Romanorum, qui pro tempore fuerit, de ipso providere debebit et poterit tanquam de re ad se et imperium legitime devoluta salvis semper Privillegiis, Juribus et consuetudinis Regni nostri Bohemiae super electione Regis in casu vacationis, qui per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regem Bohemiae facienda iuxta continentiam eorundem privilegiorum et observatum consuetudinem dinturnam divis Romanorum Imperatoribus sive regibus obtentorum, quibus santione Imperiali in nullo praeiudicari volumus. — Po wymarciu domu polskiego w Czechach przeszły takowe prawnie w dom Habsburgów, gdyż tu była sukcesya żeńska.

Inaczéj w Węgrzech; nie posiadamy ani jednego dokumentu, na mocy którego uregulowaném by było następstwo, a układy domu habsburg. z dawniejszemi dynastyami odbywały się tylko między pojedynczymi osobistościami t. j. książętami. Dopiero układ Maksymiliana z Władysławem węgierskim z r. 1491 ma moc prawną. Firnhaber Aktenstücke zur Aufhellung der ungarischen Gesch. VIII. — Chmel, habsburgische excurse I. Sitzungsberichte der k. Akademie luty 1851

2.) Pray Hist. reg. Hung. Koniec dekretu z 1437 quam principaliter hoc regnum iure geniturae concernere dignoscitur.

3.) M. Senging u Kovachich suple. ad vestig. comit. I. t. p. 471. Anno 1437 princeps d. Albertus electus est in regem Hung... Domine hodie te in regem et Dominum nostrum suscipimus, et simili modo conthoralem vestram in reginam et Dominam nostram.

4.) List Albrechta z Budy pisany 9. stycz. 1438 do Frydryka „Als wir deiner Lieb am nächsten haben, verschriben wie wir und die Irlaucht Fürstin Frau Elisabeth zu Kunig und Kunigin zu Ungarn erwelet worden.“ — Bartal coment. ad hist. status etc. l. XV. III. t. pag. 147.

Elżbieta pisze do cesarza 1441 Kovachich suple. ad vestig. com. I. t. p. 472. Als unser lieber Herr und Gemahl Kunig Albrecht... und ich zu dem Reich Hungern erwelt und gekrönt ware etc.

Prawa Elżbiety zabezpieczano kilka razy, to téż uważała się zawsze za dziedzickę tronu węgierskiego 1.) i zawsze się na to odwołuje. 2.) W prawdzie nie mamy dotyczących dokumentów, lecz pewnie istniały one, kiedy z taką pewnością o dziedzicznėm swém prawie w wymienionym liście wspomina. Mimo to jednak nie zrzekały się stany węg. wcale prawa wolnego wyboru i widzieliśmy, że Albrecht nie panował na mocy praw Elżbiety, lecz z wolnego wyboru stanów. Połączono tu więc dwie zasady dziedziczności i elekcyi; było to połączenie chwilowe. lecz było widocznėm, że pierwéj czy późniéj musi przyjść do starcia obydwu zasad, i że obydwie strony będą sobie słuszność przypisywać. Chwila ta nadeszła niestety zbyt prędko. Królowę koronował biskup wesprymski Szymon Rozgony, tamtejszym bowiem biskupom przysługiwało prawo koronowania żony królewskiéj. Uważał ją więc tylko za żonę Albrechta, nie zaś jako dziedziczkę tronu węgierskiego i dlatego włożył na jéj głowę zwykłą domową koronę. 3.)

Przeciw temu protestował arcybiskup z Granu Jerzy Paloczy, twierdząc, że prawo koronowania jemu przysłuża, ponieważ Elżbieta jest dziedziczną właścicielką tronu. I dziwna rzecz, Elżbieta zadowala się taką

1.) Pray et r. 338 n. 28 akt wydany w Budzie po śmierci Albrechta Elżbieta legitima regni Hung. haeres evocata.

2.) Kollar anal. bibl. vindob. p. 919 list Elżbiety do cesarza, w którym powołuje się na swe prawa do Węgier; powiada, że stany węgierskie przyrzekły Zygmuntowi, że ona będzie dziedziczką tronu i że mąż jéj będzie z nią panować — so wollten sie mich als erben haben und zu den Kunigreich lassen angehen geweltigeklich und einen Herrn mit mir erwelln. Późniéj miał jéj Albrecht dać dokument za wolą stanów, że po śmierci jego ona dziedziczy tron węgierski, — mich und mein Erben als rechte erbliche Herrschaft zu Herrn und Erben aufnehmen, darnach aber zu Pfingsten jetzt 2 Jahre vergangen haben, dieselben Herrn dieselb Verschreibung erneut etc. desgleichen die meisten und pesten Herren in dem Land dieselb verschrei erneut da ich wittib warn, ehe ich meines suns genesen was Pray 338 N. 29 z Kollara Lichnowsky Gesch. des Hauses Habsburg V. Regesten N. 4310, 30 maja 1439 w Budzie — stany zapewniają o swéj wierności i zapewniają ich prawa Katona XII. 821 — 830.

3.) Denkwürdigkeiten der Hellene Kottanerin p. 14. darnach namen sie die heiligen Kron und saczen die in ain kleine Kisten, da stand die andere kron auch inn, damit man die edeln Kuniginn auch gekrönt het zu Ungern. Zdania pisarzy dawniejszych i nowszych co do téj kwestyi są rozdzielone. Kollar II. 915 i Pray u Kovachicha suppl. ad vestig. comitio, I. 472. twierdzą, że Elżbieta miała niezaprzeczone prawa do korony, że była królową nie zaś Reichsverserin; opierają się na tém, że w jéj imieniu wychodzą wyroki i dyplomy. Katona zaś XII. 821, XIII. od p. 8 walczy z nimi dowodząc, że była tylko królową bez praw króla dziedzicznego. Następni pisarze idą za jednėm lub drugiém z tych zdań. Horvath Gesch. Ung. idąc za Kollarem twierdzi, iż nie ma wątpliwości, że jéj i potomkom należał się tron prawem dziedzictwa, lecz miała wiele nieprzyjaciół. Chmel Gesch. Fried IV. p. 425 jest tego samego zdania; podobnież Maylath Gesch. Ungarns p. 149. Prawa jéj według niego są niezaprzeczone bądź jako królowéj, bądź jako rejentki; mylnie podaje, że koronował ją arcybiskup z Granu. Jakie pojęcia o prawach narodu ma Chmel, dowodzi jego porównanie, że takiem prawem, jakiem Węgrzy obrali królem Władysława III. po śmierci Albrechta, możnaby każdemu właścicielowi odebrać majątek. —

koronacyą i nie uważa za potrzebne poprzeć żądania arcybiskupa; czy uważała to za rzecz błahą, czy nie spodziewała się, że prawa jéj do tronu mogą być kiedyś zakwestyonowane. —

Panowanie Albrechta, lubo krótkie było pasmem ciągłych walk, to z Kazimierzem, bratem Władysława o tron czeski, to ze straszną dla Węgier potęgą Turków, których nie był w stanie odeprzeć. 27. paźdź. 1439 zmarł Albrecht, zostawiając Węgry na łup Turkom, zawichrzone domowemi rozterkami, a zewnątrz otoczone zewsząd niebezpieczeństwem. Przed śmiercią sporządził testament, ustanawiając na wypadek, gdyby Elżbieta powiła syna, dziewięciu opiekunów. 1.) Testament ten nie mógł podobać się Elżbiecie, zostawiał jéj bowiem bardzo małą władzę podczas gdy ona uważała się za prawowitą dziedziczkę tronu.

W zdaniu tém utwierdzali ją jéj stronnicy, ci też potwierdzili dawniejsze przyrzeczenia dane Zygmuntowi 2.), a należeli do nich znakomici panowie, jak Desydery Lasonczy, wojewoda siedmiogrodzki, Stefan Batory, najwyższy sędzia, Fran. Csaki, hrabia Szeklerów, Tomasz Szecsy i Stefan Rozgony. Zaraz téż występuje Elżbieta, jako panująca królowa; każe wydać sobie klejnoty koronne, czyni zapisy, nadaje urzędy, wynosi krewnych i stronników.

Strażnikiem koronnym ustanowiła hr. Jerzego Pösinga, Władysława Garę mianuje dowódzcą zamku w Wyszegradzie, gdzie złożona była korona, a hr. Cillim rozdaje znaczne dobra koronne. 3.) Lecz postępowanie takie budziło niechętnych n. p. Szymona Rozgony biskupa, któremu odmawiała arcybiskupstwa. Elżbieta miała mu powiedzieć, że jak długo ona żyje, tak długo nie zostanie arcybiskupem; na to odpowiedział dumny biskup, że pokąd on żyje, Elżbieta nie zostanie królową i dotrzymał słowa, przyczyniwszy się najwięcéj do wyniesienia na tron węgierski Władysława III.

W Austryi i w Czechach straciła Elżbieta władzę zupełnie, a stany tamtejsze nie uznały nawet testamentu Albrechta. Tém namiętniéj przeto starała się utrzymywać przy Węgrzech, rozwijając niezwykłą energię w zachowaniu swych praw dziedzicznych.

1.) Testament ten ogłosił drukiem najpierw Kurz „Öster. unter Fried. IV. t. I. p. 239 — 243. Chmel Gesch. Fried. IV. stron. 425 wydał go w dokładniejszéj formie. Dowodzi on, że fałszem jest, jakoby Albrecht ten testament zostawił, gdyż ubliża on zbyt władzy książęcéj; zdaje mu się że sfałszował go Eicinger, mając pieniężne pretensye do króla. Dowód ten nie ma żadnéj podstawy. —

2.) Jéj list do Fryd. III. die meisten und pesten Herren in den Land.. dieselb Verschrei verneut und bestett haben, da ich wittib ward. A więc sama przyznaje, że tylko część panów uznała ją, nie zaś stany węgierskie.

3.) Mianowania dekret. u Katony XII. 924.
Denkwürdigkeiten der Hellene Kottanerin p. 13 Bonfini dec. III. liber 4 p. 403.

Stan Węgier był podówczas bardzo smutny. Wiedziano, że Turcy gotują się do nowéj wojny i że wysłali posłów do Polski, by króla do wspólnego najazdu na Węgry nakłonić. Czyż były Węgry w stanie oprzeć się groźnemu nieprzyjacielowi, gdyby osierocony tron zajęła słaba niewiasta, dająca się powodować hr. Ulrykowi Cillemu i innym stronnikom, dbającym jedynie o własny interes, czy można było czekać do czasu, gdy królowa zostanie matką, czy spodziewano się, że powije syna, a choćby narodził się męski potomek, czy niebezpieczeństwo stawało się mniéj groźnèm? Opieka nad nim byłaby się dostała Ulrykowi Cillemu lub jakiemu niemieckiemu księciu, a najpewniéj Frydrykowi austryackiemu. Już za Albrechta okazało się, jak szkodliwém jest panowanie króla obcego narodowi i nielubianego ogólnie; ostatnia klęska w wojnie z Turkami była właśnie następstwem nienawiści do rządów niemieckich, co się tak jawnie w rozruchach peszteńskich t. j. w rzezi sprawionéj między Niemcami okaokazało. Któż potrafi ukrócić dumnych magnatów, u których prywatny interes przeważa dobro kraju. Wewnętrzne waśnie, niemieckie gospodarstwo, które się zaraz po śmierci Albrechta w darowiznach i hojném szafowaniu dobrami koronnemi objawiło, oto byłby w najszczęśliwszym razie przyszły los Węgier. A jeżeliby Turcy pozyskali Polaków, cóż wtedy, gdzie znaleść pomoc i ratunek. A była wówczas Polska potężna, otoczona blaskiem świetnego zwycięstwa pod Grunwaldem; złączona z Litwą i Rusią, była ona najpierwszą potęgą w Europie. Czechy wzywały książąt polskich na swój tron, dlaczegożby i Węgry nie miały tego uczynić i groźnego nieprzyjaciela zamienić w najlepszego przyjaciela.

Takie uwagi musiały nasuwać się na myśl panom węgierskim, kiedy 1. stycznia 1440 zebrały się stany w Budzie, aby naradzać się nad sprawami i potrzebami kraju. 1.) Najważniejszą sprawą było obsadzenie wa-

---

1.) O sejmie tym i jego uchwałach są najsprzeczniejsze wiadomości. —

Thurocz scriptores varii I. p. 139 c. 38 powiada, że Elżbieta wzywała sama panów do wyboru króla. Quaerite, qui ad portandas tanti regni curas femina magis idoneus sit. Nec minus mei genitoris beneficia pro corde, praeque oculis ferentes, me in regno illius e quo genita sum expertem ne facietis.

Bonfini IV. p. 299 edit. Colon powiada wyraźnie, że Elżbieta rzekła respublicae vestrae consulite optandi vobis interregis, gubernatorisve facio potestatem. Eum disquirite, qui multo femina melior huiusce regni temperet habenas. Et quum hinc salutem vestram quanti faciam intelligere facile possitis... futurae prolis quaecunque fuerit in tempore memores estote.. neque tamen ex eo quod hoc vobis liberum esse facio regno cedo iurave resigno hereditatique renuntio... ne me regni vel iuris expertem esse iubeatis.

Długosz XII. 720 mówi, że Elżbieta zezwoliła na wybór Władysława „consensit itaque regina, Elisabeth censentiunt omnes et... Vladislaum in regem Hung. concorditer eligunt. Kallimach Szwandtner t. I. p. 447 twierdzi, że Hunyady poddał pierwszy myśl, aby wezwać Władys. że Węgrzy chcieli początkowo czekać rozwiązania Elżbiety, lecz ta widząc niebezpieczeństwo, w jakiem kraj pozostawał, przystała na wybór króla Władys.

kującego tronu i zaraz nasunęła się myśl, aby połączyć interes państwa z prawami Elżbiety, postanowiono wybrać Elżbiecie męża, któryby potęgą swą mógł skołatany kraj wesprzyć. Najpierw proponowali niektórzy Lazara syna księcia serbskiego, lecz wniosek ten upadł wnet, teraz na seryo podniesiono myśl małżeństwa z 16 letnim Władysławem. Nie chodziło tu o osobę króla, który z resztą pozostawał jeszcze pod opieką rady koronnéj, a właściwie Zbigniewa Oleśnickiego, lecz o korzyść, jaka z sojoszu z Polską wynikała. Najpierw usuwano groźnego nieprzyjaciela, a pozyskiwano dzielny naród do boju z Turkami, trzeci zaś ważny bardzo powód był ten, że Węgry odzyskiwały bez trudu Spiż, a ten jeden powód był wystarczającym, aby przekonać wszystkich, jak korzystném będzie wezwanie Władysława na tron. Najważniejszą przeszkodą była niechęć Elżbiety do zawierania związku małżeńskiego, z pamiętnika nadwornéj jéj damy widać, że uciekała przed naleganiem panów do Wyszegradu, ale panowie węg. jadą za nią, a królowa napierana ustawicznie ustępuje pozornie za radą Ulryka Cillego zaufanego doradcy i zezwala na małżeństwo, lecz zezwolenie to nie było szczére, owszém ma nadzieję, że ani panowie polscy, ani węgierscy nie przystaną na warunki, jakie poda. Elżbie-

---

Współczesny Eneas Silvius „opera p. 389“ Węgrzy bali się zostawić berło kobiecie, Elżbieta zezwoliła ea conditione, ne quod filio praeiudicium fiat, si masculum pariat,“ a w liście 81 magnates Elisabeth ut consentiret pressisse, reginam tandem consensisse ea conditione, ut si marem interea pariat, nulla legationi vis insit.

Denkwürdig. der Hellene Kottan. p. 15, 16. Panowie węgierscy chcieli, aby Elżbieta wyszła za Lazara najmłodszego księcia Serbii; lecz ona nie chciała. Wybrano Władysława, lecz i tego odrzuca, gdyż spodziewa się porodzić syna, a gdy panowie nalegali na nią, wyjechała do Wyszegradu, wreszcie jednak ustąpiła za radą Ulryka Cillego, wyczekując sposobności, by cofnąć dane słowo. Zostawia stanom ułożenie ugodowych punktów, ale zastrzega sobie ułożenie warunków, pod którymi zezwoli na małżeństwo; niechętnym zaś z tego zezwolenia dworzanom zaręcza, że warunki te będą tego rodzaju, że ani Polacy, ani Węgrzy na nie nie przystaną.

W dokumencie z 9 marca 1440 Dogiel I. p. 53 mówią posłowie, którzy przybyli do Polski, iż przyjechali ex consensu serenissimae principis Dominae Elisabeth reginae. Dokument z 29 czerwca 1440 Wladislaum expressa voluntate Elisabeth creatum esse... hujus modi electionis negotia mandato... reginae et conclusa et consumata sunt. Dogiel I. 54. Podobnie dokument z 17 lipca 440. — Dogiel I. p. 56 assensu quoque et consensu tam serenissimae principis... Elisabeth... prout hoc ex literis suis clare consistit. —

W liście Oleśnickiego do Ene. Sylviu. Dziedusz. II. n. XV. z 10. września 1453. Władysław wybrany consensu et collaudatione reginae.

Katona XIII. p. 82 w dokumencie Wład. dla biskupa Agryi hujusmodi spontaneae suae invitatonis ac electionis propositum Elisabeth iniquo consilio mutasse.

Wiszniewski t. V. 349 — 352 list Włady. do wielkiego mistrza Krzyżaków, wzywa go do wojny z Turkami, pisze, że wybrany za zezwoleniem Elżbiety unanimi voto et concordi spiritu illustr. domi. Elisab.

Kollar II. 920. Elżbieta mówi, już po narodzeniu syna ward der von Polan von etlichen Landherren die nicht die namhaftigsten und die pesten sind zu Kunig erwelt.

Lichnowsky VI. B I. List Elżbie. do Frydr. z 2 czerw. 1440. pisze, że niektórzy panowie namawiali ją, by wyszła za Wład. „das wir aber dazemall wiewol wir des in willen nie gewesen sein vor grosser besorgniss wegen nicht hertiglich torfften abgeschlahen.

cie chodzi jedynie o zyskanie na czasie, czując się matką ma nadzieję, że narodzi się syn, dla niego zatém zwleka, wykręca się, robi trudności, jednem słowem biedna matka wszystko robi, aby zachować tron synowi i uszanować należy tę miłość macierzyńską, troskającą się o los potomka, którego się dopiero spodziewała. Z przytoczonych źródeł widać, że raz sama przyznaje, iż zezwoliła, by wezwać Włady., to znowu przeczy temu jak najuroczyściej, a nawet nie waha się wysłanych do Polski posłów wtrącić za ich powrotem do więzienia.

Wszystkie jednak zabiegi były daremne, a uroczyste poselstwo wybrało się do Polski, by młodziutkiemu królowi ofiarować rękę, a z nią tron węgierski.

Gdy porodziła syna, znowu nalegali na nią, wtedy jednak „haben wir uns des nie verwilligen wollen uwięziła posłów węg. wracających z Polski, die sich gegen Im des verbrieft haben. —

Birk Quellen und Forsch. p. 243 Elżbieta pisze do stanów czeskich 13. czerwca 1440. że Władysław wszedł bezprawnie do Węgier „qualiter Vladislaus... ad regnum nostrum... hereditarium que et paternum filii nostri... temerario quodam ausu intravit.. et quia uti percepimus Vlad. allegare non veretur se a nobis vocatum.. więc chce im rzecz całą przedstawić id unquam ad nostrae mentis cogitationem consulto pervenisse, ut dictum regem vocaremus, na to nie pozwalają prawa jéj syna, by go miała wydziedziczać, sprzeciwiałoby się to prawom natury. Przeciwnych sobie zwie rebellos, a to co ułożyli, było bez jéj wiedzy i woli, chciała zgodnie załatwić rzecz widząc, że niektórzy panowie traktowali z Władysław., z czegoby wojna wyniknąć mogła nos convenientia pacis media pro salubri statu ipsius regni minime exclusimus quinymo iuxta consilium fidelium prelatorum et baronum ac nobilium nostrorum statutam diaetam in oppido nostro Tatha tenendam gratam habentes, solvi conductus nostri literas in pleniori forma pro his quarendis ac malis ulterioribus obviandis concessimus, que omnia nescimus quo spiritu nisi ut suis satis fiat perversis conatibus ab ipso polonorum rege eiusque conplicibus ac nostris infidelibus refutata fuere.

Nie można zgodzić się na twierdzenie Thurocza i Bonfiniego, jakoby Elżbieta sama wzywała do wyboru króla. Nie można bowiem przypuścić, aby Elżbieta, która swych praw i pretensyi nie zrzekła się ani na chwilę i zawsze jako rządząca królowa występowała, naraz doradzała sejmowi wybór króla; przeczy temu jak najzupełniéj dalsze jéj postępowanie, świadectwo dworskiéj damy H. Kottanerin i jéj listy wyżéj podane. — Długosz nie wie o jéj sprzeciwieniu się początkowém. —

Pray p. 339. jest zdania, że Węgrzy z powodu niebezpieczeństwa od Turków wezwali Wład. że jednak Elżbieta zastrzegła swe prawa zezwalając na to.

Katona XIII. p. 8 — 19. Elżbieta zezwoliła na wybór Władysława.

Horvath twierdzi, że ją zmuszono, idzie za Silviuszem. Elżbieta położyła warunek, iż cofa zezwolenie, gdyby tymczasem porodziła syna.

Chmel Gesch. Friedr. IV. p. 433 za Thuroczym, co do warunków zaś za Sylviuszem.

Lichnowski VI. p. 6. większa część Węgrów popierała Elżbietę, lecz byli i tacy, którzy pragnęli zamieszek, królowa musiała ustąpić; co do warunków idzie za Sylviuszem.

Maylath Gesch. Ung. nie przechyla się do żadnego zdania, lecz podaje tylko rozmaite wersye, powątpiewa o prawdomowności Thurocza.

Fessler p. 452. za zdaniem Helle. Kottanerin.

Podobnie Szalay p. 22. możliwym jest warunek podany przez Sylviusza.

Caro Gesch. Polens IV. p. 220 przyjmuje, że były zastrzeżenia.

Ważném jest pytanie, czy Polacy starali się o koronę węgierską dla Władysława, czyli zachowali się wobec téj sprawy obojętnie. 1.) Aby na to pytanie odpowiedzieć, koniecznem jest zapoznać się z owoczesnym stanem Polski.

Po zwycięstwie grunwaldzkim znajdowała się Polska w nader szczęśliwém położeniu, była najpotężniejszém państwem w Europie, a sąsiednie ludy ubiegały się o jéj względy. Okoliczności i stan sąsiednich krajów pozwalały Polsce podjąć energiczną politykę na zewnątrz. — Czechy, w których rozwinął się husytyzm, starały się już za Władysława Jagiełły o połączenie z Polską, ofiarując tron królowi. — Polsce otwierało się wielkie dziejowe posłannictwo, podniesienie idei słowiańskiéj, wydarcie Czech domowi luxemburg i austryackiemu i znalazło się silne stronnictwo sprzyjające husytyzmowi, które zamiar ten usilnie popierało; lecz plan taki był przeciwny widokom hierarchii kościelnéj, na któréj czele stał biskup krak. Zbig. Oleśnicki, stronnictwo to opierało się usilnie wszelkiéj łączności z Czechami, łączność ta bowiem podkopywała jego stanowisko i znaczenie, i groziła rozszerzeniem się husytyzmu w Polsce. Obydwa stronnictwa wystąpiły do zaciętéj walki, reprezentantem jednego był Spytek z Melsztyna, drugiego Oleśnicki. W krwawéj bitwie pod Grotnikami upadło stronnictwo czesko-husyckie, poległ Spytek z Melsztyna, zwyciężyła polityka biskupa krakowskiego. — Oleśnicki miał całkiem inne plany. — Podniesienie idei słowiańskiéj zbliżało Czechy do kościoła wschodniego, oddalało od cywilizacyi Zachodu, a na to nie mógł on zezwolić. Według niego Polska miała inne wielkie zadanie — dziejową walkę z półksiężycem.

Foerster p. 51. Elżbieta ustąpiła naleganiom. Hunyady podniósł tę myśl. W n. 8. powiada, (nie wiem na jakiéj podstawie) że uchwałę tę powzięła jedna partya na prywatném posiedzeniu.

Zakrzewski p. 8. opiera się na liście Elżbiety do Frydryka z 2. czerwca 1440 i na świadectwie Heleny Kottanerin.

1.) Żadne ze źródeł tak węgierskich, jak polskich nie wspomina o tém, że propozycya połączenia obu koron wyszła od Polski; żaden téż z historyków aż do najnowszych lat nie przyszedł na tę myśl. Dopiero Zakrzewski w swéj rozprawie p. 7. doszedł do przekonania, że Polska starała się oficyalnie o to, dziwi się oraz, że inni pisarze tego nie spostrzegli. Twierdzenie swoje opiera na dekrecie wyborczym z 9. marca 1440. Dogiel I. p. 53. Katona XIII. p 37 — 40 „quod quum alias ad praefatum regnum Hung. et consequentes antelatos d. nostram reginam praelatos etc. magnificis Joanne de Koniecpole, cancellario huius regni Poloniae, ac Petro de Kurow, castellano Sandecensi ex parte praefati d. regis Poloniae ac praelatorum et baronum eiusdem regni in certa et notabili legatione ibidem promissum fuisset, pro responso finaliter ad huiusmodi legationem ipsorum dando etc. Poselswo to nie mogło według niego mieć innego zadania, jak polecić Węgrom Władysława na króla.

Daléj tłumaczy, dlaczego Długosz nie wspomina o tém. Długosz chce przedstawić rzecz tę tak, jakoby Polska o to wcale nie ubiegała się, że jednak i u niego przebija się ten plan XII. p. 719. gdyż wspomina, że posłów tureckich zatrzymano do czasu, ażby się okazało, jaki obrót wezmą sprawy węgierskie.

W drugiéj połowie XIV. wieku usadowili się dzicy Turcy na półwyspie bałkańskim, złamali w bitwie na Kosowém polu 1433 Słowiańszczyznę południową, zagrażali Konstantynopolowi i Węgrom, do Polski jeszcze nie nadeszli, lecz można było prawie wyrachować, kiedy uderzą o jej granice. Oleśnicki pojął niebezpieczeństwo i postanowił je uprzedzić.

Polska bezpieczna, wolna od groźnych wrogów, mogła podjąć się tego wielkiego zadania, a Władysław III. mógł zostać drugim Karolem Martelem. Sposobność po temu nadarzyła się ze śmiercią cesarza i króla Węgier Albrechta. — Nie ulega wątpliwości, że Oleśnicki korzystał z niéj, że owszem już wcześnie pozyskiwał Węgrów dla téj myśli, wykazując korzyści, jakie stąd odniosą.

Korzyść dla dynastyi Jagiellonów, znaczenie Polski, gdyby udało się zadanie to spełnić usprawiedliwiają zupełnie tę polityczną działalność rządzącego stronnictwa w Polsce. Że wielki i piękny plan runął z klęską warneńską, nie jego w tém wina.

Tego samego zdania jest Foerster p. 54 za nowy dowód uważa Sommersberg t. II. 83. Inwent. archiw. krakow. p. 24 Proceres Regni Hung. ex prescripto responsi Johannis de Koniecpole.. et Petro de Kurov Castellano sandecensi dati mittunt oratores suos ad Vladislaum... eosque suffiicientibus mandatis instructos ea expedire iubent quae in commissis habent. Budae in festo S. Priscae Virginis 18 stycz. 1440. I list Zbig. Oleśnic. do Juliana Cesariniego, z którego widać, że oczekiwano posłów z Węgier, którzy mieli ofiarować Włady. koronę etc. jest bowiem powszechna nadzieja, że rzecz ta weźmie pomyślny obrót Dziedusz. Zbig. Oleśnic. p. 108 II. mylność daty wykazuję Dziedusz. Ten sam list podaje Sokołowski i Szujski kodeks listów z XV. w. prostuje mylną datę Dzieduszyckiego; list pochodzi bowiem z 13. stycz. 1440 donosi, że przybyli posłowie z Węgier wzywając Włady. na tron. Dzieduszycki drukował list ten z błędami. Data sprostowana w myśl uwagi Cara Gesch. Polens IV. p. 222.

Caro p. 219 n. 1 sprzeciwia się Zakrzewskiemu, przypuszcza, że były starania ze strony polskiéj, ale prywatnéj natury, że z resztą trudno rozstrzygnąć, z czyjéj strony wyszła inicyatywa. Za dowód przeciw Zakrzew. uważa Helcla ponm. II. p. 462 z 4 lutego 1440 serenissimus princeps d. W. rex Pol. direxit magnificum d. Johannem de Conieczpole... et non dedit sentenciare nobilem Johannem Lamberthowsky contra Martinum... sed ipsis iussit prorogare terminum ad duas septimanas — że więc oni jeździli z odpowiedzią na poselstwo węgierskie. Nowym dowodem starań Polski są słowa Długosza XIII. p. 7. arc. Kot. mówi „regno insuper Hunguriae vacante operam navavimus, qua Vladislaus germanus et Elisabeth reginae et universorum praelatorum... decreto et assensu in regem Hung. assumtus et electus est.

Słusznie podnosi Caro p. 318, że Zbigniew Oleśnicki mógł pisać do Silviusza Dziedusz. Zbig. Oleś. II XV. odpierając jego zarzuty w listach (52 list Silv. do Filipa Maryi Angelo z Medyolanu 13 grud. 1444 i list do Leonarda z Passau 28 paźdź. 1445 epist. 81. w których Silvius mówi o przekupstwie posłów węgierskich) że to nie jest prawdą, gdyż nie chciano przyjąć wezwania, aż dopiero wtedy, gdy okazali instrukcye do zupełnego traktowania; miał on słuszność. Polacy nie potrzebowali przekupywać posłów węgier. Węgrzy dobrowolnie wezwali Włady. na tron, lecz mimo to nie ulega wątpliwości, że Polacy starali się o to. Dowodzą tego przytoczone dowody. Słusznie mówi Caro p. 222, że Węgrom nie chodziło o 15go króla, lecz o korzyść wynikającą z połączenia obu narodów. W Węgrzech musiał cały naród przyklasnąć temu wyborowi, interes narodu schodził się tu z zasadami, jakimi kierował się kler węgierski i magnaci. Według Cara w Polsce był na pierwszym planie interes kuryi, która działała przez kler a głównie przez Oleśnic-

18. stycz. 1440 dostali posłowie węgierscy pełnomocnictwo do wyjazdu i wezwania Włady. na tron 1.) a 24. stycznia przybył świetny orszak panów węgier. do Krakowa; należeli doń Jan biskup z Zeng, Maciej Thallocz ban Kroacyi, Dalmacyi i Slawonii, Jan Peren podskarbi, Wład. Palloczy marszałek dworu, Emeryk Marczaly podczaszy, w drodze przyłączyli się do nich Rainold Rozgoni i Michał Orszagh, oraz posłowie z miast Koszyc, Bartfeldu i Luboczy, a wreszcie poseł Ulryka Cillego 2.) Król bawił natenczas w Krakowie z matką i bratem Kazimierzem; dowiedziawszy się o ich zbliżaniu, wysłał naprzeciw nich Kazimierza i wiele dostojnych panów, by ich powitali. — Rozpoczęły się tedy układy 3.) które szły bardzo powoli, ponieważ nie wszyscy sprzyjali przyjęciu korony węgier. przewidując trudności, jakie Władysław będzie musiał pokonywać, oraz ofiary, jakie Polska będzie musiała ponieść dla Węgier. W radzie koronnéj objawiły się dwa wręcz przeciwne zdania. Część rady była zdania, że przyjąwszy koronę węg. naraża się Polska na wojnę z Turkami; zamieniając dotychczasowych przyjaciół w strasznych wrogów, podno-

---

kiego, naród nie widział w przyjęciu korony żadnéj korzyści dla Polski, gdyż rzeczywiście nie przyniosło ono na teraz nic prócz szkody: p. 224. Partya husycka musiała sprzeciwiać się temu już dlatego samego, że myśl ta wyszła od kleru, kler odniósł tryumf, lecz myli się Caro, jakoby powodował się interesem kuryi, duchowieństwo polskie było zbyt patryotyczne, a Oleśnicki był zanadto oględnym politykiem, aby ją popierał, gdyby interes Polski był interesom Rzymu przeciwnym. Przecież Caro powinien był wiedzić, że o względy Oleśnickiego ubiegali się obydwaj papieże Eugeniusz IV. i Feliks V.; jak serdeczne piszą doń listy, jak wynoszą go. Oleśnicki jednak zajmuje w całym sporze stanowisko neutralne, uznaje wyższość soboru bazylejskiego nad papieżem, traktat, jaki z tego powodu kazał ułożyć, uchodził za najlepszy. — Nie uznaje żadnego z przeciwnych sobie papieży, lecz czeka końca schizmy, a przez ten czas był kościół polski całkiem samoistny i sprawy duchowne krajowe sam rozstrzygał. Lecz p. Caro nie może pozbyć się swéj nienawiści do kleru i katolicyzmu i zapomina o zasadzie sine ira et studio. Listy papieży do Oleśnickiego patrz Sokołow. i Szujski monum. medii aevi. —

Że Polacy wcześnie mieli jakieś tajemne plany i że chcieli pozyskać Węgrów, dowodzi list panów polskich do panów węgierskich z 1438 bez daty Sokoł. i Szujski mon. listy z XV. wieku — wyrażają Węgrom ubolewanie z powodu napadu Turków i ofiarują pomoc pod pewnymi bliżéj nie określonymi warunkami; chcą wejść w jakieś układy, chcą wysyłać posłów, aby się ustnie z nimi porozumieli ut habuissemus oppurtunitatem vobiscum per nuntios saltem nostros amico more conferendi a vobis dari nuntiis nostris salvi conductus litteras postulamus. — List zapewne z drugiéj połowy sierpnia lub początku września. (List XCV. pag. 89.) —

List XCVI. pag. 91. Buda 15. września 1438 odmowna odpowiedź panów węg. na ów list, żądają ustąpienia Polaków z Czech, które prawnie należą do ich króla Albrechta jako męża Elżbiety „iure nativo et haereditario excellentissimae dominae Elisabeth reginae. Podejrzywają Polaków o podbudzenie Turków do napadu na Węgry.

1.) Sommersberg II. mant. p. 83.

2.) Długosz XII. 720 przybyli in diebus septuagesimae 24. stycz. Gołębiowski mylnie podaje nazwiska posłów. II. 71.

3.) Długosz XII. p. 720. Kallimach p. 449. Trzeciego dnia po przybyciu posłów rozpoczęły się układy, mieli posłuchanie u króla i objawili cel swego przybycia. Kallimach każe im mieć świetną przemowę.

sili oni, że oddalenie się króla z kraju uzuchwali Tatarów i że ci podburzani przez Turków wpadną w dzierżawy Polski, że wreszcie młody niedoświadczony król nie potrafi rządzić dwoma krajami. Drudzy a była to partya Oleśnickiego wykazywali korzyści, jakie Polska z połączenia obu krajów odniesie. Król nie miał chęci opuszczać kraju, lecz młody zależny ulegał zupełnie wpływowi Oleśnickiego. Przeciwnicy tego projektu wskazywali, że Elżbieta może porodzić syna 1.) pocóż więc wiązać się naprzód, raczéj należy czekać rozwiązania Elżbiety, posłowie oświadczyli jednak że mają i na ten wypadek zupełne pełnomocnictwo do ofiarowania korony. I rzeczywiście nagle przyszła wiadomość, że Elżbieta powiła syna, wstrzymano układy, tém bardziéj, że natychmiast odwołała posłów, lecz ci powtórzyli zapewnienie, że mają od stanów zupełne i nieograniczone pełnomocnictwo do układów. 2.) Nie ulega wątpliwości iż posłowie nie dzia-

---

Według Thurocza p. 240 nie układali się posłowie przed narodzeniem Włady. Pogrobowca o przyjęcie korony węgierskiej. Idziemy za Długoszem i Kallimachem, cóżby bowiem robili posłowie w Krakowie od 24. stycz.

Bonfini p. 416. idąc za Thuroczym powiada również, że posłowie nie byli jeszcze u króla będąc zmęczeni podróżą, lecz że już wiedziano ex rumore o celu ich przybycia.

1.) Widać to z listu Oleśnic. pisanego do Silviu. Dzieduszycki p. 283 a właściwie z odpowiedzi na ten list.

Że nie tak łatwo zgodzono się na przyjęcie korony, widać z Długosza XII. p. 722. Gdy się narodził postumus ambassiatoribus Ungariae unde aperteque responsum est, non posse amplius in aliquam conclusionem cum illis exstante haerede conveniri, na p. 721 zaś, Wysyłano Winnickiego, aby zbadał opinią publicz. w Węgrzech, ten przywiózł relacyą zgodną z oświadczeniem posłów. Helcel II. 4 lut. 1440 wysyłano także w tym celu Koniecpolskiego.

2.) Według Thurocza p. 240 reginales per nuntios ne uterentur legatione prohibiti sunt. Illi antem quia Cracoviensis civitatis erant intra muros absque executione ipsis commissi negotii reverti haud audebant.

Silvius ep. 81 mówi że posłowie dlatego nie usłuchali wezwania, bo byli albo przekupieni, albo uczynili to z nienawiści ku Niemcom.

Dziedusz. p. 213. Oleśnicki pisze do Silviu. że nie chciano przyjąć wezwania, lecz Węgrzy okazali instrukcye pełnomocne na wszelki wypadek. Dziwném jednak jest gdy pisze, że o narodzeniu Wład. Pogrobowca dowiedział się król dopiero w Budzie i obwinia Elżbietę, iż nie doniosła o tem.

Na to odpowiada Silvius, przyznając mu tylko w tym razie słuszność jeżeli tron węgier jest elekcyjny, on zaś jest zdania, że jest dziedziczny Dzied. p. 222. — Silvius opera 934 — 946. p.

Oleśnic. List u Dziedusz. II. N. XV. odpowiedź Enea. Silv. ep. 402. Eneasz Silvius zwie Włady. w swéj zaciekłości occupatorem, porównuje go z Attylą, Alexandrem Xerxesem.

Długosz XII. 721. oratores obtulerunt plenum et singulare mandatum reginae et regni in casu nati filii posse singula concludere. Podobnie Kallimach p. 450.

Eneas Silv. epistola 81. Elżbieta położyła wyraźnie warunek, iż cofa swe zezwolenie jeżeli porodzi syna. Warunek ten znajduje się jedynie u niego, naturalnie, że chodziło mu o usprawiedliwienie późniejszego postępowania Elżbiety.

Sommersberg script. re. sil. mant. p. 83. stany węg. dają posłom pełnomocnictwo, jest to ogólnikowy wyciąg, każą im ea expedire iubent, quae in commissis habent. Że posłowie nie działali samowolnie potwierdza dekret z 29. czerwca Dogiel I. p. 54 — stany pochwalają zupełnie postępowanie posłów.

łali dowolnie, nie odważyliby się bowiem brać na siebie tak wielkiéj odpowiedzialności. Widzieliśmy jak niechętnie przystawała Elżbieta na to, aby wezwać Władysława, dotąd wahała się, teraz zaś zrzuciła maskę, odwołuje swe słowa, a nawet nie waha się uwięzić posłów za ich powrotem, ci zaś byli zdania, że pełnomocnictwo, wydane im przez stany, ma większe znaczenie, aniżeli osobista wola królowéj.

Po długich rokowaniach ułożono warunki, pod którymi król przyjmował koronę węgierską. 1.) Rozpatrzywszy się w nich widzimy, jak niekorzystne były one dla Polski i Władysława; widoczném jest, że Węgrzy chcieli zabezpieczyć prawa Elżbiety, że zapewne ona sama wywierała wpływ na ich układ; dlatego to mogła ona powiedzieć dworzanom, że wa-

---

Chmel Gesch. Fried. IV. t. II. twierdzi, że jedno stronnictwo w Polsce pozyskało posłów węg. iż mimo narodzenia Pogrobowca obrali Władysława, do czego nie mieli prawa.

Lichnowsky t. V. p. p. nazywa posłów „treulos" Maylath II. p. 151 idzie za Długosz. podobnie Zakrzewski i Foerster p. 54. lecz nie wiem dlaczego sprzeciwia się Kallimachowi; który mówi, że część panów polskich była przeciwną przyjęciu korony que si re vera fuerit, proficiscebatur a viris, qui in aula nullam vim habebant, myli się p. Foerster, to nie był opór kilku panów wynikający z osobistej niechęci, lecz opór zasadniczy silnego stronnictwa, dążącego do zwrócenia Polski na tory słowiańskiej polityki, a kto wie, czy nie mieli słuszności, bać co bać przewidywania ich spełniły się jak najzupełniéj, zresztą sam Długosz, za którym Foerster idzie wspomina o tém.

Fessler p. 454 za Długoszem.

Szalay p. 24. mówi, że, gdy Elżbieta odwołała posłów, to panowie polscy i węgierscy przyspieszyli układy, zamiast je zerwać, w nocie zaś 3 twierdzi, że tak podanie Długosza jak Thurocza jest stronnicze.

Caro IV. p. 226. jest zdania, że trudno rozstrzygnąć, czy posłowie działali na własną rękę, gdyż nie mamy dokumentu, na który oni się powoływali, dwór polski zaś bojąc się zerwania układów przyspieszył ich ukończenie.

Foerster p. 55. N. 17. dowodzi, że posłowie węg. nie mieli pełnomocnictwa na wypadek narodzenia Pogrobowca, gdyby je bowiem posiadali, byłby użył téj broni Oleśnicki w listach do Silviusa. Słuszném jest jego zdanie, że osobnego pełnomocnictwa nie mieli, ale też mieć go zupełnie nie potrzebowali, mając od stanów zupełne pełnomocnictwo. Elżbieta odwołała ich bezprawnie, chyba gdyby dał się dowieść warunek, jaki podaje Silvius ep. 81. że układy mają być zerwane, gdyby porodziła syna. Stany potwierdziły w zupełności to, co posłowie z Władysławem ułożyli. — Widzieliśmy, że Elżbieta zezwoliła na wezwanie Wład. a więc wiedziała pewnie, jakie pełnomocnictwo dostali posłowie i wpływała na układ warunków, co przy ich rozbiorze zobaczymy. Pełnomocnictwo było widocznie bez wszelkich zastrzeżeń, a więc mogli okazać plenum mandatum jak podaje Długosz, że Elżbieta kierując się swym interesem późniéj ich odwołała, nie mogło ich obowiązywać, wszak wysłały ich stany, a więc te tylko mogły i miały prawo odwołać ich.

Według zdania stanów, narodzenie Wład. Pogrobowca, nie zmieniało postaci rzeczy i słusznie, jeżeli posiadały prawo elekcyi, cóż znaczyły pretensye Elżbiety, zdaniem ich zupełnie niesłuszne.

1.) Długosz XII. 720. podaje następujące warunki: Władysław ożeni się z Elżbietą, ma bronić Węgier, wyposażyć jéj córki, popierać Wład. Pogrobowca, aby posiadł Czechy, gdyby miał synów ci dostaną Węgry w przeciwnym razie Wład. Pogrob. Zeissberg polni. Geschichts. p. 316 n. 26. wykazał, że Długosz miał przed sobą układ zawarty u Katony, co się tyczy punktu drugiego i trzeciego, miał dokument zawarty u Chmela, zmieniając go według swéj potrzeby.

runki będą tego rodzaju, iż ani Polacy, ani król nie zgodzą się na nie. Polska brała na się same obowiązki, nie utrzymując nic w zamian, ponieważ trudno było przypuszczać, aby miał z Elżbietą potomków, liczył lat 16, Elżbieta zaś 36, a widać ze słów Długosza i Kallimacha, że nie miał wielkiéj ochoty do tego związku.

W układzie z 8. marca jest mowa tylko o obowiązkach króla, nie ma nawet o tém mowy, czy następstwo będzie przysłużać jego dzieciom, gdyby miał takowe. Czy mogła Elżbieta przypuszczać, że Polacy przystaną na oddanie Spiża i że przyjmą ciężki obowiązek bronienia Węgier, podczas gdy Węgry nie będą do równego wsparcia Polski obowiązane. Czy nie jest widocznym jéj wpływ w punkcie piątym, Władysław ożeni się z Elżbietą przed koronacyą, lecz nie będzie zmuszać jej do tego, punkt 6 zapewnia szczegółowo jéj prawa, 7 i 8 jéj dzieci. Aż nadto więc czuła się Elżbieta zabezpieczoną i naturalném było owo długie bo całomiesięczne ociąganie się króla i rady koronnéj, wielkim zaiste musiał być wpływ Oleśnickiego i jego stronnictwa, że zdecydowano się na przyjęcie tylu

---

Katona XIII. p. 23 — 30 dokument z 8 marca 1.) Władysław potwierdza wszelkie prawa wolności i obowiązuje się bronić takowych, 2.) bronić będzie Węgier przeciw nieprzyjaciołom, a głównie przeciw Turkom, 3.) odzyska to, co Węgry kiedykolwiek utraciły, Ruś i Podole pozostają przy Polsce, podobnie i Mołdawia, Spiż zaś oddaje Węgrom, 4.) nie przyjmie wygnanej Barbary, ani Małgorzaty Gary.

(Barbara rozpustna żona cesarza Zygmunta, przebywała w Polsce, chciała wyjść za mąż za młodego Władysława i pobudzić go do wojny z Albrechtem).

Tegoż dnia ułożono drugi dokument Chmel II. B. 1. 5.) przyrzeka, że przed koronacyą ożeni się z Elżbietą lecz nie będzie jéj zmuszać, 6.) wszystkie jéj rozporządzenia i prawa zachowa, 7.) synowi dopomoże do odzyskania Czech, 8.) Gdyby Władysław nie miał dzieci otrzyma Włady. Pogrob. także Węgry, 9.) pozostawi jéj wolność rozporządzenia losem córek, lecz za jego radą.

Katona XIII. p. 23. wykazuje co Długosz z warunków układu opuścił, a co dodał, mówi że dodał punkt o małżeństwie z Elżbietą, o wyposażeniu córek o Włady. Pogrobowcu. Widać, że Katona nie znał drugiego dokumentu z tego samego dnia; słusznie zaś podnosi, że Długosz opuścił niemiłe mu punkta. I tak opuścił Długosz ważny punkt, oddanie Węgrom Spiża, opuszcza poręczenie praw Elżbiety, obowiązek nie wpuszczania Barbary do kraju. Znał on obydwa dokumenta, lecz wyjął z nich tylko to, co mu się podobało, co nie obowiązywało Polski, patrz Zeissberg p. 316 n. 20.

Kallimach nie podaje punktów układu, zbywa je ogólnikami, każe królowi piękną mieć mowę do posłów, Chmel t. II. p. 18 Gesch. Fried. IV. twierdzi, że Polacy przystając na takie warunki, przyznali się sami do niesłuszności swéj sprawy, gdyż król zostawia Elżb. jéj dochody, przyznaje jej synowi następstwo, gdyby sam umarł, odwołuje się przytém na Długosza, na końcu jednak przyznaje, że cała ta sprawa nie jest jasną dla braku dokumentów — zdaniem naszém jest ona nazbyt jasną.

Jak niechętnie przyjmował Władysław tę koronę widać Sokołowski i Szujski p. 127 list CXVI. pisany z Węgier do panów pol. z 27. grud. 1441. Meminisse enim potertis, qua ambitione, quave cupiditate ad hoc regnum ire aspiravimus. Nonne lacrimae nostrae et verba, quibus vos oravimus, ut ab hoc transitu in hoc regnum absolvemur sunt vobis testimonio. Przyjął koronę, bo panowie uznali to za korzystne dla Polski votis vestris inviti et coacti consensum praebuimus, choć płakał. —

obowiązków. Poświęcał on mniejsze rzeczy dla jednéj wielkiéj idei i trzeba przyznać, że nie czynił to dla jakiéj fantastycznéj myśli, nie mogącéj się spełnić, przeciwnie według wszelkiéj rachuby ludzkiéj była ona możliwą, a wtedy jak świetna przyszłość czekała Polskę i dynastyą Jagiellonów.

Ułożono wreszcie warunki, a 6. marca 1.) przyjął król koronę węgierską — 8. marca nastąpiła uroczysta ratyfikcya układu w kościele zamkowym, 9. marca zaś wystawili posłowie akt następującéj treści: Oznajmiamy, że gdy niedawno do rzeczonego królestwa węg. przybyli Jan z Koniecpola kasztelan koronny polski i Piotr z Kurozwęk kasztelan sandecki imieniem króla w pewném arcywazném poselstwie, wówczas przyrzeczono, iż dla dania należytéj odpowiedzi na to poselstwo, wyszlą z Węgier kilku panów i biskupów. Otoż książęta panowie i biskupi obecni na sejmie w Budzie pragnąc spełnić to przyrzeczenie, wysłali ich za zezwoleniem Elżbiety, za wspólną zgodą jednomyślnie; oni więc spełniając dane im polecenie obierają Wład. królem Węgier i przyrzekają, że ukoronują go 1. maja 1440; akt wystawiony na rozkaz posłów przez Jana ze Zredna kustosza zagrzebskiego i wielkiego pisarza koronnego. Dokonawszy tak swego zadania wyjechała część posłów do Węgier, mianowicie Thallocz Marczaly i Peren, dwaj inni pozostali, aby przyspieszyć wyjazd króla.

Po wyjeździe posłów węg. do Polski udała się Elżbieta z Wyszegradu do Komorna 2.) a stąd do Preszburga, gdzie porodziła syna 22. lutego 3.) Ochrzcił go zaraz arcb. z Granu Dyonizy Szecsi; natychmiast

---

1.) Sokołowski i Szujski listy XV. wieku — List Wład. do papie. Eugeniusza IV. z 7. marca 1440. donosi o przyjęciu korony węg. voto unanimi et desiderio consilio wybrali go, przyjął tron za radą panów pol; choć ma dość krajów. Caro dowiódł ze 6. mar. przyjął koronę. Po raz pierwszy tytułuje się królem Węgier 8 marca. Akta grodzkie t. V. i przyrzeczenie dane Węgrom. Chmel Gesch. etc. II. Beilage I.

Długosz XII. 722. przyjęto koronę In die Dominico Reminiscere 21. lutego, było to zapewne tylko ustne przyjęcie, nie sformołowano zapewne jeszcze wszystkich punktów, nastąpiło to dopiero 6 marca.

Katona XIII. p. 33. wykazuje ten pozorny błąd Długosza.

Dogiel I. p. 53. — Katona XIII. p. 37 — 40.

Kovachich suppl. ad vestig comit. I. 475.

Długosz i Kallimach I. 449. zbywają rzecz krótko.

Gołębiowski Dzieje Włady. Jag. etc. twierdzi na podstawie listu komandora toruńskiego do mistrza prus. że sułtan Amurat ofiarował Włady. własną córkę w małżeństwo, aby go odciągnąć od małżeń. z Elżbietą.

2.) Lichnowsky VI. Regesten N. 31. 34 — 8. lutego i 15 jeszcze przebywa Elżb. w Komornie — Denkwürd. der Hellene Kottanerin p. 17. — 18.

3.) Arenpeck — Pcz. I. p. 1253. posthumus regio castro Komaron . . . in die Cathedrae S. Petri ortus - Anon. Tegern.

Pez. II. p. 470. natus fuit Ladislaus in Cathedra S. Petri, Hellene Kottan. p. 26. — Mylnie podaje Silvius opera p. 389. eadem die, kiedy został ochrzczony, sacram coronam accepit.

też odwołała posłów z Polski, ci jednak jak wiemy nie usłuchali rozkazu, odwołując się na rozkazy stanów węg. Wpływała także zapewne na ich postępowanie obecność w Krakowie posłów tureckich, którzy nie wiedząc nic o śmierci Albrechta, przybyli z ofiarowaniem pomocy przeciw niemu 1.) posłów zatrzymano bez odpowiedzi aż do czasu zawarcia układów, poczém odprawiono ich z niczém, odpowiadając, że sułtan teraz może najlepiéj okazać, czy jest prawdziwym przyjacielem Władysława. —

Stany węgierskie nie wiedziały jeszcze o dojściu do skutku układów z Władysławem, a obawiając się, aby Elżbieta nie pozyskała w kraju silniejszéj partyi i chcąc ją uprzedzić dokonanym czynem, wysłały 12. marca nowych posłów, nalegając, a Władysław co rychléj przybywał i zapewniając go, że pierwotnéj myśli w cale nie zmieniają 2.) Teraz zatém nastało otwarte rozdwojenie między stanami a Elżbietą, sprawa zostrzała się coraz bardziéj, a wojna domowa stawała się nieuniknioną.

Elżbieta nie pozostawała bezczynną; wstąpiwszy raz na drogę oporu, dążyła energiczna ta kobieta wszelkiemi godziwymi i niegodziwymi środkami do utrzymania praw syna. Z Wyszegradu wyjechała do Komorna, aby być bliżéj Austryi i mieć większą swobodę w działaniu. Ztąd wysłała nadworną swą damę, a była nią Helena Kottanerin, do Wyszegradu, aby wykradła z zamku koronę królewską, co się jéj téż udało i już 21. lutego przywiozła ją wierna sługa niecierpliwie czekającéj pani 3.) —

1.) Dług. XII. p. 719. Kallimach w Szwandt. I. p. 419.

2.) Sommersberg II. 83. dipl. Pol. Imr. arch. crac. p. 24. n. 116. mittunt oratores Vlad. regem Poloniae Hungariaeque noviter electum adducendum in regem Hungariae, ab eoque petunt ut quam celerrime in Hungariam veniat.

Długosz, Kallimach, Thurocz nic nie mówią o tém drugiem poselstwie.

3.) Hellene Kottanerin p. 18. opisuje dokładnie w jaki sposób kradzież uskuteczniła. Skradzenie korony podają kronikarze odmiennie. Thurocz 140.

Po koronacyi regina arcem ad Wysz... pro reponenda corona suo in loco... iter suum direxit... regina... barones sibi circumstandes fefellit, simulavit enim, se illam in locum reponere, feminea tamen astucia eandem surripiens, erga se occultavit, et per barones ipsos sigillari fecit, divortit tandem regina abhinc simul cum filio et corona ad Fridericum Romanorum regem et utrumque tam filium pro educatione. tam coronam pro conservatione illi dedit. Z pam. Kottan. widać mylność tego opowiadania.

Bonfini Hist. Hung. dec. III. lib. IV. p. 439 twierdzi, że Elżbieta ukradła koronę jeszcze za życia Albrechta.

Silvius hist. Frid. Kollar II. p. 113 rex Strigonium petit et regina cum eo, aperiuntur archae in quibus thesaurus observabatur... illa clam subtracta corona fidelique anni tradita archas claudit, atque obsignat.

Długosz XII. p 730 Elisabeth videns animum et prepositum Vladislai.... fixum esse.... in castrum Visograd ingressa, coronam.... fractis seris et sigillis clandestine aufert. Doradził to Gara. —

Kallimach Szwandt. p. 449 Elżbieta bała się, aby naród nie uznał Włady. wyłamała więc skarbiec i uwiozła koronę, czemu się Gara nie sprzeciwił

Wszystko było przygotowane, do dalszego wyjazdu, lecz niespodziewanie powiła królowa syna. Będąc w posiadaniu korony, mogła Elżbieta występywać tem śmielej, wiedziała bowiem jaką wartość mógł mieć w oczach narodu fakt ukoronowania syna, koroną królewską. Okazało to się zaraz przy postępowaniu z posłami, wracającymi z Polski; pozornie przyjęła ich przychylnie, nie wspominając nic o układach zawartych z Władysławem, gdy jednak panowie węgierscy rozjechali się, a pozostali tylko jéj stronnicy, wtedy zrzuciła maskę, i kazała obydwóch posłów, przebywających w pobliżu Komorna i oczekujących wysłanników polskich, którzy mieli przybyć z darami dla królowéj, porwać w nocy i uwięziła ich najpierw w Komarnie, późniéj zaś w Oedenburgu. Gdy się o tém dowiedzieli wysłannicy polscy wrócili natychmiast, obawiając się podobnego losu; przysłany jéj dokument układu podarła i pozrywała zeń pieczęcie i w takim stanie znajduje się on w archiwum wiedeńskiem. Gwałtowny ten postępek zaszkodził nie mało sprawie Elżbiety, a wielu z panów węg. którzy się dotąd wahali, po czyjéj stanąć stronie, mieli teraz dogodny

Pray annales p. 342 król polski był już w Agryi, przestraszona Elżb. zwołuje stronników ci zezwolili na koronacyą jéj syna, a Gara kazał przynieść koronę. Przeczy temu pamięt. Kottane. p. 26 i 33 Gara nie wiedział o zabraniu korony mimo, że był jéj stronnikiem p. 33 und wolt Iren vetern hern Laslaban auch versuchen, sie sandt zu hern Laslaban er sollt Ir die kron geben sie wolt Iren sun lassen krönen zu seinem veterlichen erb, do enpat ir her Laslaban her wider er wolt es gern tuen doch also dass sie den Matkoban und den Waidawembreich (obu uwięzionych posłów) ledig liess, a daléj da kann graf Ulrich und beriethen sich wie man sin mocht finden das man die heilige Krone..... mocht ansbringen, królowa prosi, by ona to uskuteczniła dass ich das thun soll etc.

Chmel p. 432 mówi, że Elżbieta kazała sobie wydać koronę po śmierci męża przy świadkach (die Reichskrone) — t. II. p. 45 Gara pomagał w kradzieży korony.

Katona p. 61 wykazuje błąd Bonfiniego, który mówi o podwójnéj kradzieży korony.

Lichnowsky Gesch des Hau. Habs. t. VI. Pogrobowiec koronowany koroną św. Szczepana. kazała ją wydać hr. Bozin, wystawia mu na to dokument. Po koronacyi zdaniem jego zatrzymała ją, oszukując Garę, jakoby wkładała takowę znowu do skrzyni

Co do uwięzienia posłów.

Kottanerin p. 31 między uwięzionymi był jakiś Janus Ursani.

Lichnowsky t. VI. B. l. I. list Elżbiety do Frydryka derselben Landherrn vier die die potschaft an den König von Polen geworben und sich des gegen im verbrieft und auch brief von im on unser wissen und willen widerum genommen haben in Gefängniss zu unsern Handen nemen lassen. Emeryk Marczali dostał się w ręce ks Albrechta uwolniony za poręczeniem Władysława, który złożył 50,000 i Macieja Tallona bana Dalmacyi 20,000. Chmel Materialien t. I. p. 16, 30. maja 1440.

Długosz XII. p. 722 król wysłał do Elżbiety, Sędziwoja Ostroroga wojewodę poznań. i Jana Konieepolskiego kanclerza z darami, ci byli blisko Komorna, dowiedziawszy się o losie 2 posłów węg. wrócili z obawy do Polski, za radą biskupa Szymona Rozgony.

Długosz narzeka na posłów pol. sądzi że byliby odwiedli Elżbietę od jéj postanowienia, témbardziéj, że ta wzywała ich do siebie.

Kallimach Szw. I. 449 twierdzi, że posłowie wrócili dowiedziawszy się o przechyleniu się panów węg. na stronę Pogrobowca, i że miasta jak Koszyce, Lubacza, Kremnica, Bardjewo, zbroją się by go poprzeć.

pozór, by przejść do przeciwnego stronnictwa. Wyrazem ogólnego niezadowolenia jest list Stefana Rozgoniego do miasta Preszburga 1.) w którym użala się na postępowanie królowy.

Z Komorna wzywa Elżbieta miasta do wierności, jak Keszmark i Preszburg 2.) lecz wiedząc że nie będzie w stanie oprzeć się Władysławowi, którego popierała większa część narodu, stara się zapewnić sobie pomoc z zewnątrz, tém bardziéj, że nie mogła liczyć na poparcie z Czech i Austryi. W Czechach myślano o wyborze nowego króla 3.) a w Austryi oddały stany rządy Fryderykowi styryjskiemu, nieuznając testamentu zmarłego Albrechta i usuwając pozostałą wdowę zupełnie od rządów. 4.) Jedynie cesarz Fryderyk mógł i powinien był poprzeć krewną, dlatego udaje się ona doń z prośbą, oddając mu syna w opiekę, 5.) ale Fryderyk był zanadto wielkim egoistą i zbyt mało mógł zyskać, aby brać na siebie taki kłopot; odmówił opieki i pomocy, 6.) a zrozpaczona królowa mianuje za radą Ulryka Cillego opiekunem brata césarskiego Albrechta; człowieka gwałtownego i lekkomyślnego, opieka miała trwać do 16. roku życia Pogrobowca. Równocześnie zaś wezwała stany austryackie, aby złożyły Albrechtowi hołd. 7.) Opieka Albrechta nie pomogła jéj wcale, ponieważ stany austryackie nie uznały go, a książe nie miał żadnéj władzy, aby mógł energicznie wystąpić. Tak pozostawiona była własnym siłom, a do tego

1.) Birk Quellen und Forsch. p. 214 list, licet tamen ipsa domina regina eius maligni fecerit id consilio certo ipsius sub S. signaterque filio suo et domino nostro intulit opprobrium, quis enim nostrum tali sub cantela deinceps ausus est accedere ad suam serenitatem, quoniam perterreri fecit, quasitotum regnum sue S. facto eodem.

2.) Wagner Annales scepun. I. 84.
Katona XIII. p. 34—35.

3.) Palacky Gesch. Böhmens IV. p. 12—15.

4.) Kurz Östr. unter Fried. IV. t. I. p. 243.
Chmel Gesch. Fried. IV. p. 437—442.

5.) Lichnowsky VI. B. I. list Elżbiety do cesarza, prosi go, aby upomniał króla Wład. i aby ją ratował. Chmel Gesch. Fried. B. II. p. 21 twierdzi, że Fryderyk tylko dlatego przyjął koronę cesarską, aby pomagać Elżb. lecz jest to zdanie panegirysty cesarza. pewném bowiem jest, że ten odmówił opieki. Dziwném jest gdy mówi, że Elżbieta źle zrobiła, nieoddając się w opiekę cesarza odrazu, później znowu sam przyznaje, że Fryderyk nie mógł jéj pomagać.

6.) Palacky IV. p. 23 u. 21 list posła do Ulryka Rosenberga auch hat sie König Friedrich in anfang mit angerunft for einen Verweser, das hat er abgeschlagen und sich daraus gesect.

Fessler p. 455 mylnie powiada, że Elżbieta popsuła swą sprawę nie wybierając opiekunem cesarza, lecz Albrechta.

Kollar II. p. 286 Silvius vita Frid. III. cesarz prosi papieża, aby poparł jego prawa opiekuńcze w Austryi. p. 834 list Elżb. do Fryd. z 10. Kwiet. 1440 oddaje mu syna w opiekę — widzieliśmy że jéj nie przyjął.

7.) Chmel Material. I. p. 10 list. Elżb. z 10. kwiet. 1440 pisany z Komorna.
Birk Quellen N. II. list Albrechta do Wiednia z 22. kwiet. 1440 z upomnieniem, że on jest opiekunem. Włady. podobnie N. III. z 25. kw. N. IV. list. Frydr. do Albrech. mówi

potrzeba było przedewszystkiem wielkich funduszów dla zwerbowania zaciężnych żołnierzy; funduszów nie było, trzeba było pożyczać, gdzie się dało. 1.) Zebrawszy nieco pieniędzy bierze na żołd bandy husyckie pod dowództwem Jana Śmikańskiego i rozpoczyna walkę ze znacznie silniejszym przeciwnikiem; ustanowiwszy zaś dowódzców w wiernych miastach, wyruszyła z Komorna pod osłoną wojskową do Stuhlweisenburga, aby tu ukoronować syna. Wyjazd nastąpił 10. maja, a przybyła tam 14. maja; w drodze połączyli się z nią niektórzy magnaci w sile 2000 koni, w mieście zaś było już 500 żołnierzy, pod dowództwem Ujlakiego; 15. maja odbyła się koronacya dziecięcia, którego to obrzędu dokonał arcybiskup Dyonizy, na rycerza zaś pasował go Ujlaki. Albrecht spieszył, aby być obecnym przy uroczystości, lecz przybył za późno. 2.)

Nadzieja Elżbiety, że ukoronowanie syna przysporzy jéj wielu stronników nie ziściła się, a wkrótce musiała uchodzić przed królem polskim, który ze znacznemi siłami wkroczył do Węgier. —

Widzieliśmy, że cesarz Fryderyk nie dał Elżbiecie pomocy, a nawet sprzeciwiał się przyjęciu opieki nad Pogrobowcem przez brata swego Albrechta, owszem sprzyjał wyraźnie planom Władysława pol., który zaraz po swoim obiorze napisał doń, donosząc o tym wypadku 3.) Fryde-

---

o swych prawach do zarządu Austryi N. V. Albrech. do Fryd. z 2. maja z odpowiedzią N. VI. list. Albrech. do Wied. 3. maja. Chmel Regesten N. 65. 31. maja zawiera Elżb. z Albrech. przymierze przeciw każdemu nieprzyjacielowi. Kurz I. B. 4 p. 251.

Pray p. 340 mylnie podaje, jakoby Frydr. przyjął zaraz opiekę powodowany chciwością, co widząc Elżb. obrała opiekunem Albrechta. — Zresztą ani węgierskie, ani polskie źródła nic o téj sprawie nie wspominają.

1.) Lichnowsky t. VI. Regesten N. 31. 8. lut. 1440 pisze z Komorna do Preszburga, aby zebrano między mieszczaństwem 4000 guld. — N. 47. 1. kwiet. prosi o 2000, N. 58 — 22 kwiet. o 100, N. 67. 11. maja o 5000 g. N. 93. 21. czerw. z Preszbur. wystawia skrypt niejakiemu Ulry. Eicingerowi na 4000 groszy pragskich. —

Birk p. 214 daje Nadlerowi 16. kwiet. pełnomocnictwo, aby zastawił u Eicingera koronę, dostała za nią 8. maja 2500 guld.

2.) Podróż Elżb. oraz ceremonie przy obrzędzie koronacyjnym opisuje Kottanerin p. 35—40 szczegółowo, na stronie 33 opowiada jak prędko musiała uchodzić z Komorna, da kam eine gewisse Botschaft der König von Polan der zog daher.... und mussten uns heimlich und eilend zu richten zu der Krónung.

Thurocz IV. p. 29 wymienia między obecnymi panami Wład. Garę, podobnie Bonfini p. 417 mylnie podają jakoby Ulryk składał przysięgę za dziecię -- przeczy temu pam. Kottan. p. 314 — Elżb. chciała pozyskać Garę er kam nicht zu meiner Frau Gnaden — również nie był obecny palatyn Hedervary p. 316.

Długosz XII. p. 733 nie mówi o jego obecności.
Kovachich script. rerum hung. 12.
Pray II. p. 342 N. 43.
Kollar II. p. 113 Hist. Frid. Silvius. —

3.) Kollar II. p. 829.
Katona XIII. p. 42.
Pray II. p. 340.

ryk nie widział w tem dla siebie żadnego niebezpieczeństwa, a 28. maja pisze do Władys. bardzy serdeczny list, pragnie wejść z nim w serdeczną przyjaźń, a również potępia postępowanie brata swego Albrechta, działającego bez jego woli i wiedzy. 1.) —

Zdawało się że Władysław zdecydowawszy się raz na przyjęcie korony węg. wyruszy tam natychmiast, niestety wybuchły w Polsce i Litwie zawikłania domowe, które wymagały koniecznie obecności królewskiéj. W Litwie rządził w. ks. Zygmunt okrutnik i despota; tego zamordowali magnaci litewscy, a nawet potworzyły się rozmaite stonnictwa i wystąpili nowi kandydaci do korony wielko-książęcéj. Pierwszym był syn zamordowanego ks. Michał, drugim Świdrygiełło, trzecia partya zaś pragnęła wynieść na tron Kazimierza brata król. Była to ważna chwila dla Polski, mogąca rozstrzygnąć czy Litwa ma pozostać nadal w związku z koroną, a stronnictwo przeciwne wyprawie Władys. miało nowy silny argument by na zjeździe w Sączu na nowo wystąpić przeciw wyjazdowi króla do Węgier. Długo wahano się, czy wśród takich okoliczności może król opuszczać kraj, wreszcie jednak przeważyło stronnictwo czynu, i mimo nalegań posłów litewskich, aby król jechał do Litwy, uchwalono wyruszyć do Węgier. 2.) Stronnictwo Oleśnic. twierdziło, że sprawa węgierska zbyt deleko postąpiła, aby można się cofać, że dość będzie aby król pokazał się w Węgrzech, a wszyscy poddadzą się, wystarczy zaś zupełnie, jeżeli do Litwy wyszle się Kazimierza. Zdanie to przeważyło; wyznaczono więc prowizorów, którzyby w czasie nieobecności królewskiéj, zawiadywali prowincyami. Lecz królowi brakowało pieniędzy na wyprawę, témbardziéj, że chciano wystąpić z przepychem odpowiednim godności królewskiéj i ponieważ, wiedziano, że 3.) nie obejdzie się bez brzęczących argumentów, gdyż Elżbieta starała się również coraz więcéj stronników zjednywać. Na pierwsze potrzeby pożyczył pieniędzy Oleśnicki biorąc w zastaw

---

1.) Sokoł. i Szuj. p. 221 CXII. list Fryder. do Władys. pisany z Neusztadu 28. maja 1440.

2.) Kallimach przypisuje główną zasługę Grzegorzowi z Sanoka, co jest naturalném, gdyż Grzegorz był jego dobroczyńcą podaje także, że matka Władys. Zofia i ks. mazowiecki Bolesław byli przeciwni wyprawie do Węgier. O sporze tym nie wspomina Długosz.

Sprzeczne są zdania kronikarzy i historyków co do osób mianowanych zarządzcami. Foerster p. 58 n. 6 — Gołębiowski II. p. 154. Długosz nie wspomina o Grzegorzu z Sanoka, wyliczając osoby orszaku królewskiego, natomiast Kallimach jakby w odwet pomija Zbig. Oleśnickiego.

3.) Długusz XII. p. 729.

Rzyszczewski i Muczkowski t. II. N. 581 pożycza król 200 marck. 1441 — 21 wrześ. 300, 6. lut. 1442 mar. 200, 14. czerw. 100 m.

Spiż 1.) mimo tego, że król w układach przyrzekł oddać go Węgrom. 2.) Zapewniwszy tak pierwsze potrzeby, wyruszył wreszcie z Sącza i przybył 22. kwiet. do Keszmarku, gdzie zabawił 12 dni, dając panom węgierskim i polskim czas do zebrania się przy nim. Pierwszy zjawił się biskup z Erlau Szymon Rozgoni; ten zajął już był na rzecz Włady. miasto Eperies (Preszów).

Gdy król bawił w Keszmarku przygotowując się do dalszego pochodu, przybyło doń nowe poselstwo z Litwy 3.) wzywając go do powrotu; Jan Tęczyński i Koniecpolski popierają ich prośby, lecz znowu przeważyło zdanie Oleśnickiego, 4.) a Litwinów odprawiono zapewniając, że przybędzie tam wkrótce Kazimierz. 4. maja wyjechał Włady. z Keszmarku, a 14. stanął w Erlau, 5.) lecz tu dowiedział się o koronacyi Pogrobowca; wysłał natychmiast biskupa Rozgoniego, Jędrzeja Tęczyńskiego i Wincentego Szamotulskiego, aby zajęli Budę, a był czas najwyższy, ponieważ Elżbieta wysłała w tym samym celu Ulryka Cillego w 500 koni 6.) 19. zajął król Peszt, lecz do zamku wszedł dopiero 21., ponieważ dowódzca jego Hederwary, poddał się dopiero pod pewnymi warunkami. 7.) Wiodło się tedy królowi dość szczęśliwie, Elżbieta uchodzi z Stuhlweisenburga, a z końcem maja przybywa do Raab, tamtejszy biskup bowiem był jéj stronnikiem. Tu zbiera swe zaciągi pod Śmikańskim i dzielnym partyzantem Czechem Iskrą, który się w całéj téj wojnie najbardziéj odznaczył, niepokojąc i pustosząc okolicę, tak że zrozpaczeni chłopi uciekają w góry.

1.) Długosz XII p. 729.

2.) Spiż pozostał przy Polsce, choć 30. grud. 1440 oddany Węgrom. Wagner anal. Scepn. I. p. 222.
Aby pozyskać szlachtę i nakłonić ją do towarzyszenia królowi zasystowano wszystkie processa Helcel II. p. 469 p. 480 n. 2931.

3.) Długosz p. 730 podaje dokładnie cały pochód króla nawet w szczegółach, bo był sam obecny.

4.) Kallimach p. 454 przypisuje to wpływowi Grzegorza z Sanoka; patrz Zeissberg polni. Gesch. p. 386.

5.) Katona XIII. p. 58.

6.) Długosz mylnie podaje, że wysłała Fryderyka Cillego i nie z Komorna lecz z Stuhlweisenburga.
Kottanerin p. 40 mówi, że Ulryk niedowierzał własnemu wojsku, którego część chciała uderzyć na niego z tyłu podczas walki.

7.) Długosz p. 734. Z opowiadania Kottanerin wynika, że mieszkańcy bronili wejścia do miasta, ale Hederwary wpuścił króla do zamku, Ulryk byłby zajął miasto i zastałby Polaków nieprzygotowanych, lecz nie ufał swym żołnierzom.
Według Długosza zaś właśnie Hederwary robił trudności, wpuścił króla sub certis pactis. Zdanie jego jest prawdziwsze, gdyż był tam obecny, a zresztą wiemy że Hederwara był początkowo stronnikiem królowéj, później usunął się, czekając na czyją korzyść szala się przechyli.

Równocześnie odnowiła 31. maja układ z Albrechtem, zawierając z nim zaczepno odporne przymierze przeciw wszystkim nieprzyjaciołom byle nie przeciw cesarzowi lub papieżowi, przez co nic nie zyskała, owszem naraziła sobie témbardziéj cesarza 1.) lecz pomimo tego pisze do Fryderyka prosząc go o pomoc, lub o wstawienie się u Władysława. 2.) Pobyt jéj w Raab nie był długim, 3.) gdyż stronnicy jéj uradzili, aby dla bezpieczeństwa rozłączyć matkę z dzieckiem. 4.) — Małego Władysława wysłano pod opiekę Eicingera do Oedenburga, Elżbieta zaś sama wyjechała do Preszburga, aby być bliżéj Austryi. W Raab pozostały zaciągi czeskie pod Śmikańskim, naczelne zaś dowództwo dzierżył Ulryk Cilli. Król, który był w Agryi, wysłał dla zajęcia Raab dzielnego i wojowniczego biskupa Szymona z Rozgony i Bobrzyckiego, a Cilli nie czując się dość bezpiecznym, wymknął się z miasta z małym oddziałem, lecz nie udału mu się uciec. 5.) Była to wielka strata dla królowéj, a sprawa jéj straciła wiele, teraz bowiem przybywali jeden po drugim przeciwnicy królewscy poddając się pod jego rozkazy. Przybył biskup wesprymski, który niedawno jeszcze brał udział w uroczystości koronacyjnéj Pogrobowca i kilku innych biskupów, Mikołaj Ujlaki również dotąd gorliwy stronnik wdowy, znalazł się i ban Thallocz uciekłszy szczęśliwie z więzienia; ale najważniejszym nabytkiem było przechylenie się na stronę króla Jana Hunyadego, jego przykład bowiem pociągnął wahających się panów; władzca zaś Bośnii i despota Serbii przysłali posłów usprawiedliwiając się, iż nie przybyli osobiście w celu złożenia hołdu i prosząc usilnie o pomoc przeciw Turkom. Uchwalono zwołać sejm do Budy na 29. czerwca, na który przybyli licznie reprezentanci szlachty i miast, jakotéż Dyonizy

1.) Kurz IV. Öster. unter Fried. pars. I. p. 251.
Chmel Regest. n. 65 — Raab 31. maja 1440.

2.) Lichnowsky IV. B. C. I.

3.) Długosz p. 736. Gdy Elżb. zobaczyła, że wszyscy panowie i prałaci skłaniają się na stroną Włady. pozyskała biskupa Benedykta blandis verbis et promissis et castrum Javrino sibi concredi impetrat. p. 733 Elisabeth in Jaurinum excluso Benedicto episcopo se recepit. Według Kalli. 460 weszła tam za zgodą biskupa.

Thurocz p. 241 mylnie powiada — Elżb. ukradłszy koronę udała się zaraz do cesarza, powierzając mu syna i koronę w opiekę podobnie Bonfini p. 422, lecz dodaje że późniéj wróciła do Węgier.

Kottanerin p. 41 Elżbieta waha się jechać do Raab, lub Wesprymu, lecz mieszkańcy tego miasta nie wpuścili ich, biskup zaś z Raab chętnie ich przyjął.

4.) Kottanerin p. 45. da rieten die Herren, man soll das edle Geschlecht theilen.

Elżbieta w Preszburgu. Birk Quellen etc. p. 221 przybyła tu 11. czerwca p. 244 — list jéj z 13. czerwca do stanów czeskich, napomina ich do wierności i prosi o pomoc.

5.) Długosz p. 736. Cilli uciekł, bojąc się być schwytanym (mienia zawsze Ulryka z Fryderykiem).

Kallimach p. 460 mylnie powiada, że król wysłał Hunyadego, Ostroroga, i Bobrzyckiego; według niego opuścił Cilli miasto, aby być przy królowéj i nie dać jéj upaść na

Szecsy arcyb. z Granu i ban Władysław Gara. 1.) Sejm ten potwierdził wybór Władysława, stwierdzono bowiem ponownie, że ze śmiercią Albrechta został tron węg. opróżniony i że stanom przysłuża prawo wybrania nowego króla; koronacyą Pogrobowca uznano za nieważną, wybierają więc jednomyślnie Władysława, pomni szczęśliwych czasów, gdy Węgry i Polska miały wspólnych królów, poczém składano mu pojedynczo przysięgę wierności. 29. czerwca wystawiono uroczysty dekret wyborczy, następnego zaś dnia radzono nad koronacyą; lecz gdy przyniesiono skrzynkę w której złożoną była korona, zobaczono, że jest rozbita i próżna.

---

duchu, Ulryk błagał króla na kolanach o przebaczenie, lecz ten odmówił mu. Według Długosza trzymał go Włady. w więzieniu, odpowiedném jego stanowisku — wojsko nie mogąc zdobyć miasta odstąpiło od oblężenia.

Kottanerin p. 48 wspomina o rozruchu w mieście i dla tego pewnie opuścił je Ulryk da kam eine Post von Raab und sagte uns die mer, wie ein grosser Auflauf zu Rab gewesen.

Katona XIII. p 84. wykazuje błąd Długosza, że nie Polacy, lecz Szymon Rozgony złapał Cillego widać to z listu donacyjnego króla pisanego do biskupa p. 82. captum Ulricum comitem Ciliae eorundem Teutonicorum et Bohemorum capitaneum, nobis ab illinc adduxit, nostrae captivitati mancipandum.

Dziwném jest, że Lichnowsky nie poznał się na mylném pomienianiu imion Ulryka z Fryderykiem Cillim i zbija Fesslera że tenże mylnie podał imię Ulryka zamiast Fryderyka.

Silvius de Europa, opera p. 389. twierdzi złośliwie jakoby Ulryk był długi czas trzymany w więzieniu i męczony co jest nieprawdą, Ulryk bowiem był już wolny 11. listop. 1440 Katona 1. XIII. p. 115 Pray II. p. 350 podaje układ zawarty z Cillim; nie ma nadal walczyć z królem i ma wrócić na jego rozkaz. Bonfini mylnie twierdzi, że został dopiero 1442. uwolniony

O Ujlakim Kottan. p. 45. i Eneas Silv. ep. 81. Nicolaus sive novarum cupidus rerum, sive reginae lacessitus iniuriis ad Polonum defecit vide Długosz p. 735. Thurocz IV. p. 30,

1.) Że Elżb. nie ufała Wład. Garze widać z Kotta. p. 33. Według stronnictwa do którego kronikarze i historycy należą, opisują oni odmiennie przebieg sejmu. Thurocz p. 243. fit pro parte regis convocatio. Venerant etiam ad hanc congregationem salvi conductus sub praerogativa Dion. cardin. et. Lad. de Gara pluresque magnates quos reginalis magis, quam novi regis dilectio trahebat. Hi certis cum regnicolis castrum regale quum adiissent, mox portae, quae illos susceperant, eosdem remittere negarunt tam diu, quousque novo regi fidelitatem servandam proprio sub iuramento promiserunt. Quibus peractis Ladislaus de Gara interim dimissus est minime donec arcem Wissegradiensem, quam ut praemissum est tenebat compulsus regi Vladislao restituit. B o n f i n i powtarza to samo, zatrzymano ich gdy chcieli uciekać.

E. Silvius ep. 81 literae salvi conductus quibuslibet accedentibus exhibentur, sub quarum fiducia et Dioni. achiep. et Lad. de Gara Budam proficiscuntur... igitur arch. banusque licet centum et amplius sigillis sese tutos arbitrarentur, et nisi mortem subire velint, alter coronare novum regem, alter iurare et fidelitatem Polono promittere cogitur.

Kottan. p 49 pisze und nicht lang da kam uns aber leidige mer wie der Bischof von Gran und Herr Laslaban Gara gefangen wären und wären in Geleit gefangen darumb dass sie im sollten helfen zu der Krónung zu dem Königreich zu Ungern etc. na tem urywa się cenny pamiętnik Hel. Kottanerin.

Wręcz odmiennie przedstawia rzecz tę Długosz XII. p. 735.

Venit ex post Dion. propter coronationem quam de filio olim Alberti contra ordinationem regni fecerat et Ladi. de Gara propter adeptionem coronae in sua fide et custodia positae furorem populi pertimescens non nisi petito et impetrato a Wladislao rege salve

Powstało ogromne oburzenie, obwiniono Garę, pod którego opieką korona pozostawała, że wydał ją Elżbiecie i tylko opiece króla winien był ocalenie. Mimo to jednak uwięziono go i oddano pod straż Hederwarze, biskupowi Rozgoniemu i Ujlakiemu, gdy jednak król nalegał na jego uwolnienie, puszczono go po dwóch dniach, odebrawszy poprzednio dowództwo zamku w Wyszegradzie. 1.) Ponieważ brakło korony, uchwalono, aby użyto do koronacyi, korony zdjętéj z głowy św. Szczepana; 15. lipca wyjechał król do Wyszegradu, a 17. lipca odbył się ten obrzęd, dokonał go zaś znany nam arcb. Dyonizy, poczém wybór króla urzędownie stwierdzono, król natomiast wystawił 20. lipca dokument gwarantujący dawniejsze przywileje i prawa szlachty i duchowieństwa 2.) mianował bisk. Szymona kanclerzem państwa, a obdarowawszy hojnie stronników wrócił 22. lipca do Budy.

---

conducto veniunt — naprzeciw nich wyszedł król z panami, a zapomniawszy urazy, przyjął ich non ut hostes sed fideles, qui et ipsi supplices Wladi. regem suscipiunt et adorant, pollicentes se in eius obedientia et subiectione fideles futuros w myśli jednak mieli co innego.

Kallimach p. 458 mówi że albo obydwa zwątpili o sprawie Elżb. albo myśląc, że innych za sobą pociągną i nakłonią królowę do zgody, paktowali potajemnie z królem i przybyli dobrowolnie do Budy. Pray II. p. 342. i Katona idą za Silviu. Horwath i Maylath mówią o przymusie, podług ostatniego zaprosił ich król podstępnie by przybyli, potem zaś zmusił, by go uznali. Fessler p. 459. n. 1. przedstawia całą sprawę w należytem świetle i wykazał, że fakt późniejszy przeniesiono na czas wcześniejszy.

Kovachich supl. I. p. 492. list bezpieczeństwa wystawiony dla Gary i dla tych duchownych i świeckich panów, którzyby chcieli z nim przybyć — dostał go i biskup Dyonizy.

Silvius ep. 81. uniewinnia biskupa Dyonizego że złożył Włady. przysięgę, broni go sofizmatami. Non improbandum hoc est nostro tempore, si propter vitam facimus, quae non videntur facienda, nec enim hi hodie sumus, qui pro iustitia capita nostra ponamus, quamvis et stultum est propter iustitiam mori, si nullum iustitiae commodum nullumque iuvamen mors ipsa contulerit. Zaiste piękna zasada w ustach późniejszego papieża.

Dekret wyborczy Dogiel t. I. p. 54. — 55. Katona p. 70. Długosz p. 737. — 739.

1.) Długosz XII. p. 740 Węgrzy byli bardzo przeciwni uwolnieniu Gary, lecz król groził powrotem do Polski, gdyby go nie usłuchano. Kallimach zgadza się, Hunyady wstrzymuje króla. O dokumencie wystawionym przez sejm nic nie mówią, lecz w mowie Hederwarego, którą Długosz podaje, znajduje się to samo co w owym dokumencie.

Otóż da się wytłumaczyć, dlaczego Thurocz, Bonfini Silvius i nowsi pisarze za nimi mówią o uwięzieniu Dyonizego i Gary za ich przybyciem do Budy; pomieniano czas, nie wiedząc, że co innego było przyczyną tego uwięzienia.

Pray II. p. 343. — 344. mówi o dwurazowym uwięzieniu najpierw uwięziono obydwóch, później zaś gdy się wykryła kradzież korony, zamknięto Garę — idzie więc raz za Silv. drugi raz za Długoszem, nie rozbierając rzeczy krytycznie. Nie ma zatém powodu powątpiewać o prawdomowności Długosza.

O koronacyi Włady. Długosz p. 743. Kallimach p. 463. Dogiel 56.

2.) Kovachich I. p. 66. i p. 235. Katona XIII. p. 100. — 102; ważném jest, że wypuszczono punkt o dozwolonym zbrojnym oporze.

Zdaje się że Elżbieta widząc postępy króla, próbowała układów Birk Quellen p. 244. List jéj do stanów czes. z 13 czerwc. 1440. mówi w nim że chciała rzecz zgodnie załatwić „nos convenientia pacis media pro salubri statu ipsius regni minime exclusimus quinymo iuxta consilium fidelium prelatorum et baronum procerum ac nobilium nostrorum statutam diaetam in oppido nostro Tatha tenendam gratam habentes, salvi conductus nostri literas,

Koronacya Włady. nie zmieniła położenia rzeczy. Elżbieta nie ustępuje, lecz owszem rozwija tém większą czynność. Zachęca wierne jéj miasta do wytrwałości, a należały do nich przeważnie niemieckie miasta w północnych Węgrzech jak Kaschau, Kremnic etc. 1.) a arcb. Dyonizy, Gara i Cilli złamali złożoną przysięgę i przeszli napowrót na jéj stronę. Jednak znacznie większa część kraju i przeważna liczba panów stała po stronie Władysława, a Jan Hunyady ukończywszy wojnę z Turkami przyprowadził mu swoje wojsko. Rozstrzygnięcie sprawy zawisło teraz jedynie od oręża; Elżbieta przekonała się, że przymierze z Albrechtem nie przyniesie jéj żadnéj korzyści, mimo osobistéj odwagi tego księcia. Trzeba było postarać się o silniejszego sprzymierzeńca, a tym nie mógł być nikt inny, jak tylko cesarz Fryderyk. Wiemy że cesarz nie miał początkowo chęci wspierać jéj, nie czynił bowiem nic bezinteresownie i teraz więc zanim na to przystał, kazał sobie opiekę nad małoletnim drogo opłacić; Elżb. oddaje mu syna, a za każdą pożyczkę musi dać zastaw i tak zastawia u niego wykupioną od Eicingera 2.) koronę za 2500 g. 3.), a mimo to długo toczyły się układy z niezdecydowanym i nieszczérym cesarzem, zanim je ukończono. Wreszcie załatwiono 23. sierpn. w Haimburgu wszystkie trudności, królowa uznała go opiekunem syna i rządcą Austryi; on zaś przyrzekł bronić Pogrobowca przeciw nieprzyjaciołom i pożyczył 5000 g. 4.) Odtąd pożycza jéj cesarz znaczne sumy pieniężne, lecz zawsze na zastaw, tak dalece, że musiała wydać mu swe dzieci syna i córkę. 5.) —

---

in pleniori forma pro his quaerendis ac malis ulterioribus obviandis concessimus, que omnia nescimus quo spiritu nisi ut suis satis fiat perversis conatibus ab ipso polonorum rege eiusque conplicibus ac nostris infidelibus refutata fuere. Czy były rzeczywiście jakie układy i czy Elżb. starała się o pokojowe załatwienie sprawy, nie wiemy, nie mamy bowiem innéj wiadomości nad podaną przez nią samę.

1.) Wezwania także do Siedmiogrodu z 1 sierpnia 1440.
Katona XIII. p. 128. — Pray Hist. reg. Hung. II. p. 315.

2.) Birk Quellen p. 215. wystawia Eicingerowi weksel na 4000 kóp groszy prag. Preszburg 21. czerwca Lichnowsky VI. Reg. n. 93. — 21. maja 1440 Chmel Material I. p. 11. — 12. — 30. czerwca, podobnie 13 paźdź. p. 14. lute. 1441. prosi Wiedeńczyków o 3000 g. 31. lut. 1441 w Komornie.

3.) Kollar II. p. 842. Lichnow. VI. Reg. N. 104. Birk p. 216. dowiódł że to nie była Reichskrone.

4.) Chmel Regest. N. 99. 23. sierp. 1440 przyznaje że winna Fryderykowi 5000 gul.
Kollar p. 845. oddaje w zastaw dochody Austryi.
Lichnowski VI. N. 106. Reg. 5. sierp. w Preszburgu zastawia za 5000 g. twierdzę Wigles, N. 118. przyznaje że winna cesarz. 5000 g. Lichnowski VI. n. 139. 13 paźdz. zastawia mu miasto Steier, N. 146. pożycza jéj 9000 g. N. 151. 2. grud. 2000 guld. N. 196. zastawia miasto Oedenburg za 8000 g.

5.) Lichnowsky VI. Reg. n. 145. — 147.
Foerster p. 81. Fryderyk zapewnia, że z oddanemi mu dziećmi nic uczyni nic bez jéj woli i wiedzy, lecz Elżbieta ma wydać mu jaki zamek, gdzieby syn jéj mógł przebywać bezpiecznie, N. II. zapewnienie Elżbiety że to uczyni.

Zasoby te dozwoliły Elżbiecie zebrać nowe zaciągi czeskie, na których czele stał znany nam partyzant Iskra; 1.) połączyli się z nim stronnicy wdowy i wkrótce przechyliła się znowu w północ. Węgrzech szala zwycięstwa na jéj stronę, 2.) na południu zaś podnieśli jéj sztandar Tomasz Szecsy brat arcybiskupa i Władysław Gara, który przeszedł znowu na jéj stronę, wreszcie powstali w Kroacyi obaj Cyllijczykowie ojciec i syn. Król wysłał przeciw Garze Hunyadego, który go pobił pod Battą. 3.) — Gara uciekł i usunął się z widowni na lat kilka, 4.) przeciw twierdzy Gran skąd Tomasz Szecsy robił częste wycieczki, wyruszył Władysław osobiście, oblężenie przeciągało się wreszcie zakończyło się ugodą. 5.) Zamek preszburgski, gdzie dowodził Stefan Rozgoni stronnik króla, oblęgało wojsko Elżbiety, a ponieważ mieszczanie stali po jéj stronie, zawarł rozejm. 6.)

Z wiosną 1441 rozpoczął król walkę z Cyllami, którzy złamawszy zawarty układ, na nowo powstali. Wysłał przeciw nim Stefana Banfyego, ten jednak poniósł klęskę od Witowca wodza Cillich, król pospieszył osobiście na pole walki, a Cillowie nie czując się dość silnymi, by mu się oprzeć, zawarli nowy traktat pokojowy 7.) przyrzekając wierność. Tak więc prowadzono wojnę z odmiennem szczęściem, a choć przewagę król miał, brakło mu dostatecznéj ilości wojska, aby rozstrzygnąć ją stanowczo. Od Węgrów nie można było spodziewać się pomocy, należało sprowadzić ją z Polski; w tym celu wrócił Oleśnicki do domu, aby jak najprędzéj wysłać królowi nowe posiłki, co mu się téż udało, a wojsko przeszło szczęśliwie Karpaty, mimo przeszkód stawianych przez czeskich zaciężnych,

---

1.) Długosz XII. p. 754. Thurocz IV. c. 31. — 34. mówi o spustoszeniu kraju.

2.) Lichnowsky VI Reg. N. 275. 10. paźdz. 1441. Jan Smikański i Henryk Czeszko kwitują z sumy należnéj im od cesarza Albrechta, którą teraz Fryderyk za Władyс. Pogrobowca spłacił. N. 284. 22. paźdz. 1441 Preszburg Elżbieta poświadcza, że winna Czeszkowi, dowódzcy z Raab 7.500 g. i że spłaci je w 3. ratach.

3.) Thurocz IV. c. 32. Długosz p. 755. Kallimach p. 475. Królowi udało się uspokoić południowe Węgry bez walki, wysłał tam Lasockiego dziekana Krakow.

4.) Gara popadł potém w ręce cesarza, ten uwięził go za jakieś szkody wyrządzone w Austryi. Kollar II. p. 922. Kallimach p. 476. twierdzi, iż go król wykupił. Długosz p. 756 król chciał to uczynić.

5.) Thurocz IV. c. 33. arcb. Dyonizy Szecsy widząc rozlew krwi pogodził się z królem, Długosz i Kallimach nie wiedzą o tem.

6.) Lichnowsky VI. Reg. N. 200. 5. mar. 1441. pisze Elżb. do mieszczan preszburgskich, aby nie zaczepiali Rozgoniego, ponieważ jeszcze trwa rozejm — Katona XIII. 1. p. 120 — 127.

7.) Długosz i Kallimach nie mówią o téj wyprawie i walce z Witowcem.
Chmel Material I. p. 64. 19. kwiet. 1441. Cillowie przyrzekli królowi, wierność, wydadzą zamki i jeńców, król zaś wypuści zakładników prócz 10. których wyda po odebraniu zamków.
Pray II. p. 352. podaje cały układ, Katona XIII. p. 150.

i złączyło się z królem. 1.) Władysław zamierzał uderzyć na najgroźniejszego wroga Giskrę, aby go zgnieść zupełnie, 2.) lecz panowie węgierscy obawiali się, aby król będąc tak blisko granicy, nie zechciał odjechać do Polski, i dlatego nakłonili go, aby wrócił do Budy. W ogóle widać że panowie węgierscy nie bardzo dbali o uspokojenie kraju, widocznie pragną, aby król swoim kosztem i trudem zajął go i nie mogło być inaczéj, wszak Polakom więcéj zależało na tém, aby dla swéj dynastyi pozyskać Węgry, a jak pierwéj Węgrzy ułożyli dogodne tylko dla siebie warunki, tak i teraz rachowali na to, że zyskają pomoc przeciw Turkom; odnosili największe korzyści, a wymagali największych ofiar ze strony Polski.

Dotąd nie bardzo sprzyjało szczęście Elżbiecie, lubo stronnicy jéj stoczyli parę pomyślnych potyczek, chcąc zatém poprzeć upadającą sprawę, zamierza sprowadzić syna, sądząc że obecność jego doda otuchy przyjaciołom dawnym, a pozyska dlań nowych. Udaje się przeto do Fryderyka z prośbą, aby przysłał jéj syna i koronę; 3.) ale chciwy cesarz żądał, aby mu najpierw zwróciła pożyczone pieniądze. W ogóle krewniak nie okazał się wcale czułym, a cała jego pomoc ograniczała się na pożyczaniu pieniędzy na zastaw i na liście pisanym do papieża, z prośbą, by powagą swoją poparł prawa Pogrobowca. 4.) Ale i położenie Władysława nie było świetne; wojna w ten sposób prowadzona, mogła ciągnąć się całe lata, a młodemu bohaterskiemu królowi zależało przedewszystkiem na tém, aby jak najprędzéj rozpocząć walkę z Turkami, wszak to była główna myśl Oleśnickiego, kiedy przeparł przyjęcie téj prawdziwie cierniowéj korony. Należało bąć co bąć pozbyć się wszelkich kłopotów i dlatego wolał król pogodzić się z Elżbietą. Wysłał więc do niéj posłów 5.) co téż i stany węg. uczyniły; układy te nie odniosły jednak rezultatu, zdaje się że żadna strona nie chciała ustąpić i stawiała takie warunki, że druga na nie przy-

---

1. Długosz p. 750. uchwalono wysłać pomoc 5000 żołnierzy a na ten cel nałożono podatek z łana unum fertonem inni zaś płacili unam marcam — wymienia kto z panów wyruszył na Węgry — Kallimach p. 481.

2.) Długosz p. 759. z początkiem lut. 1441. wyprawił się król przeciw stronnikom Elżb. ku granicy austryac. czém nie mało przestraszył cesarza, tak że chciał już wydać koronę węg. lecz Węgrzy przeszkodzili mu wyzyskać zwycięstwo — Kallimach p. 476. król chciał zdobyć Koszyce, obydwaj mówią ogólnikowo o wyprawie — Katona XIII. p. 158 — 162.

3.) Kollar II. p. 915. — 927. i 998.

4.) Pray II. p. 355. list Fryderyka do papieża.

5.) Lichnowsky VI. Reg. N. 269. 9. wrześ. 1441. Władysław daje posłom swym pełnomocnictwo do układów z Elżbietą. N. 268. 10. wrześ. dają im pełnomocnictwo stany węg. Widać że Włady. podawał pierwszy rękę do zgody.

Elżbieta pisze z Wiednia do cesarza i prosi o rychłą odpowiedź, ich habe den ungarischen und polnischen Herren die dem Tag herauf, kommen sind gewisslich lassen zusagen, ich will an dem dritten Tag von heut bei in sein an langer Zug.

stać nie mogła. 1.) Trwała więc wojna dalej z niejaką korzyścią dla Elżbiety, chociaż Tęczyński zwyciężył pod Tyrnawą, a Piotr Odrowąż pod Rożnawą. 2.) Zato występywał Giskra coraz śmieléj, zdobył Eperies pobił Czapka wodza królewskiego, zajął Keszmark, 3.) inny oddział zaś oblęgał zamek w Preszburgu; 4.) król wysłał odsiecz, 5.) lecz ta nie spełniła swego zadania, wkrótce bowiem sam tam wyruszył 6.)

Elżbieta wzywa czémprędzéj Wiedeńczyków, aby jéj wysłali pomoc, co téż mieszczanie uczynili, lecz kazali sobie za to zapłacić; 7.) równocześnie proszą cesarza Fryderyka, aby wsparł ją, lecz cesarz nie tylko że tego nie uczynił, lecz przeciwnie wyrzucał obywatelom Wiednia mięszanie się w nie swoje sprawy, pisze do nich, że Elżbieta sama nie chce zgody, że chciał pośredniczyć, lecz teraz zepsuli Wiedeńczycy wszystko wysyłając pomoc. 8.) Tym razem jednak sprzyjało szczęście Elżbiecie, brak żywności i wycieczki załogi miasta zmusiły króla do odwrotu i powrotu do Budy. —

Wojna podjazdowa, w któréj celował Giskra nie mogła sprawy rozstrzygnąć, wprawdzie hufce Władyꞏ ponosiły nieraz mniejsze klęski, 9.) lecz przewaga była po stronie króla, a jedyném następstwem tego rodzaju wojny, było coraz większe spustoszenie kraju i wzajemne wyniszczenie się stron walczących. Pomyślano znowu o zgodzie, a szczęśliwym trafem wdał się w sprawę papież Eugen. IV., który wszelkiemi siłami starał się zniszczyć wpływ antipapieża Feliksa V. Chodziło mu o to, aby podnieść

1.) Długosz XII. p. 760. Elżbieta odpowiada rem imposiblem esse ad eam se dementiam deduci, qua plus notaretur Wladislao Regi Poloniae de regno Hungariae, quam proprio filio favere velle, Kallimach p. 476. —
Papież Eugeniusz nakłaniał Władyꞏ do pokoju.
Raynold annal XVIII. p. 258. list jego do króla z Florencyi pisany VIII. Kal. Junii

2.) Długosz p. 762. 764. Kallimach mylnie.

3.) Katona XIII. p. 169. 15. paźdź. 1441.

4.) Katona XIII. p. 120.

5.) Długosz p. 762. według niego odsiecz udała się.

6.) Długosz XII. p. 762.

7.) Kollar II. p. 10. 25. uchwała gminy, by posłać proch, mąkę, drzewo, lecz za zapłatę p. 1030. uchwała, aby wysłać pod Preszburg w pomoc 1000 zaciężnych, miasto zaś Wiedeń ma być w pogotowiu na wypadek potrzeby.

8.) Kollar II. 10. 30. 10. 38. relacya posłów do Wiednia, widać że Fryderyk pośredniczył lecz daremnie — Palacky Gesch. Böhm. IV. I. p. 74. Elżb. obwinia w liście do Albrechta bawarskiego z 1. maja 1442 cesarza o zmowę z Władyꞏ aby ją zgubić.
Długosz p. 764. Kallimach Szwandt. p. 477. —

9.) Długosz XII. p. 766. — 768. Kallimach p. 481. — 484. Thurocz c. 34. Elżbieta wzywała na pomoc w. mistrza krzyżackiego.
Lichnow. V. Reg. N. 142. 5. list, dziękuje mu, że nie będzie pomagać. Władyꞏ N. 324. 22. kw. 1442. prosi go o pomoc N. 346. 14. czerw. 1442. odpisuje w. mistrz, że nie może dać jéj pomocy ponieważ zawarł z Polską wieczny pokój.

urok swego imienia dokonaniem jakiego wielkiego dzieła. Celem jego było złączenie kościoła wschodniego z zachodnim i wyparowanie Turków z Europy; aby go jednak osiągnąć, konieczną była zgoda między Włady. i Elżbietą, jedynie bowiem król polsko-węgierki mógł spełnić tę wielką myśl.

Jeżeli Hunyady mógł ze szczupłemi siłami bić Turków, dlaczegoż nie miało się udać zupełne ich pokonanie, gdyby ruszono wszystkie siły Polski i Węgier. Ale papież Feliks chciał także pozyskać Władysława dla siebie. Obydwaj papieże wysłali legatów, lecz wysłannik Feliksa kardynał Aleksander nie dorównał przebiegłemu legatowi Eugeniusza, Julianowi Cezariniemu, témbardziéj, że Węgry uznawały Eugeniusza, a Władysław zgadzał się także zupełnie z jego polityką i pałał chęcią uderzenia na Turków. 1.) W maju 1442 przyjechał Cezarini do Wiednia, gdzie przebywała na ten czas Elżbieta, chcąc ją nakłonić do zgody. Królowa naradzała się ze stanami nad poparciem sprawy syna 2.) Fryderyk zaś wyjechał na koronacyą do Niemiec, Elżbieta okazała się skłonną do układów, ponieważ już z początkiem czerwca 1442 udał się Jul. Cezarini do Budy, przywożąc jéj warunki Władysławowi, aby zaś układy szły prędzéj, miała Elżb. zjechać do Granu, król zaś do Wyszegradu. Zamierzony zjazd nie przyszedł do skutku, lecz zawarto przynajmniéj rozejm do 24. czerwca, w tym czasie zaś miano się zjechać w Gran w celu ostatecznych układów. Warunki układu były następujące:

Władysław zrzeka się tronu węgierskiego, lecz rządzi aż do czasu, gdy Wład. Pogrobowiec dojdzie do lat 15, gdyby zaś tenże umarł, dzie-

---

1.) Że papież Euge. sprzyjał Włady. widać z jego listu do króla pisanego Raynold anal. eccl. XVIII. p. 258. 15. maja 1441. Verum ut paterna caritate fateamur hanc consulationem nostram paulisper obturbat, quod in ipsis literis de nobis sentire videris, quasi in hac tua vocatione ad regimen dicti regni Hungariae remissiores tibi fuerimus in favoribus exhibendis, sicut scripta et actu te congnovisse asseris. Profecto fili charissime nihil huiusmodi de nobis apud te fuisse cognovimus. — Że Fryderyk daremnie starał się pozyskać papieża Eugen. dla swego pupila, dowodzi list cesarza do Eugeniusza pisany.

Pray II. p. 354. sicut accepimus magnopere quidam instant, ut sua sanctitas titulum regni hujus in alium transferat, multa illinc emolumenta tum sanctitati tuae tum regno praefato provenientia dicentes.

2.) Elżbieta była 22. 1442. w Preszburgu Lichnowsky VI. Reg. N. 324. N. 334 29. maja w Baden, N. 340. 7. czerwca w Wiedniu — Lichnowsky VI. C. IV. list Elżbiety do Ulryka Rosenberga z 10. czerwca 1442. pisze doń że papież przysłał kardynała Juliana, aby pośredniczył w zawarciu pokoju, ona zaś wypowiedziała mu swe zdanie, dem wir unser Gerechtigkeit und Meinung ganz erzählt haben, pisze daléj, że Julian pojechał teraz do Włady. a ona oczekuje jaką przywiezie odpowiedź.

Lichnowsky t. V. Reg. N. 371. 17. sierp. 1442 Władysław wystawia Elżb. glejt, aby przybyła do Gran.

Maylath B. II. p. 21. — 26. Hormayer Archiv. p. 388.

Ani Długosz ani Kallimach nie mówią nic o zjeździe w Gran, ani o rozejmie.

Palacki Gesch. von Böhm. 14. sierp. 1442. pisze Elżb. do Kremnic że ma się zjechać w Gran z Władysławem on ma przybyć do Wyszegradu, z Teleckiego Hunyad. Kora. I. p. 304. Katona XIII. p. 201. list Elżb. z Wagnera.

dziczy Węgry, ma się ożenić z Anną córką Elżbiety, w posagu dostanie 20,000 a w zastaw za tę sumę Szląsk, brat jego Kazimierz ożeni się z drugą córką i dostanie 120,000. Spiż zostanie przy Polsce, podobnie Podole i Mołdawia.

Władysław i bawiący przy nim panowie polscy byli gotowi przystać na te warunki, lecz sprzeciwili się temu panowie węgierscy, 1.) za przewodem Jana Hunyadego nie chcąc przystać na ustąpienie jakiejkolwiek części kraju od Węgier. 2.) Lecz Cezarini nie zraził się tą niechęcią, nie odstąpił na chwilę od pierwotnego planu, jeździł do Budy i Raab pośrednicząc ustawicznie, a wspierał go w tych zamiarach Fryderyk Cilli 3.) Doprowadził wreszcie do tego, że Władysław zjechał się osobiście z Elżbietą; król uczynił pierwszy krok odwiedzając przeciwniczkę w Raab 25. listopada. Gdy pierwsze lody zostały przełamane zjeżdżali się często, a Władysław wnet potrafił zjednać sobie w wysokim stopniu przychylność Elżbiety. Usunięto wszystkie trudności, a 16. grudnia 1442 ogłoszono w katedrze zgromadzonemu ludowi że obydwie strony pogodziły się najzupełniéj. —

Niestety nie znamy wcale na jakich warunkach zawarto ten pokój 4.) a byłoby to ważną rzeczą, gdybyśmy mogli orzec, która strona, o ile i na czyją korzyść ustąpiła. —

Zaledwie jednak ziściły się nadzieje Elżbiety, gdy miała używać, owoców swej energii i poświęcenia, w tém nagle umarła 19. grudnia a zdaje się że z przyczyny jakiejś kobiecéj choroby. —

1.) Bonfini p. 438.

2.) Bonfini p. 438.

3.) Lichnowsky t. VI. Reg. N. 430. glejt wydany Fryder. Cillemu przez Elżbietę w Raab 11. paźdz. 1442. —

4.) Chmel Mater. I. p. 113. list kardy. Cezariniego do cesarza z 28. czerw. 1443 namawia go do zawarcia pokoju z Władysławem. Sicut actum est in dicta Jauriensi vivente bonae memoriae serenissima dom. regi. Nemo erat, qui non reputaret, non solum difficile sed quasi impossibile quod inter ipsam dominam reginam et hunc. d. regem pax ulla ratione concludi posset et nihilominus per institutionem dictae apud Jaurinum, et veniente prefato domino rege ad sanctum Martinum intervenientibusque tractatoribus ac mediatoribus ex utraque parte tantum fuit laboratum quod infratres, quasi ebdomadas mediante gratia dei.. pax illa fuit conclusa. —

Długosz XII. p. 770. pax ipsa rege et regina ultro consentiente aequis conditionibus fuit conclusa et in ecclesia Cathedrali...., etc. Kallimach p. 486. Thurocz c. 38. Bonfini p. 388.

Silvius opera p. 389. mówi że chociaż Cezariniemu udało się sprowadzić rozejm, pacem tamen efficere non valuit.

Nieuzasadnioném jest jego zdanie. Silvius hist. Frid. ap.

Kollar p. 115. Julianus practicabat matrimonium inter Wladislaum et reginam sed obiit reginam mortem priusquam matrimonium concludi posset, zawsze bowiem sprzeciwiała się Elżb. małżeństwu temu, a tylko pod tym warunkiem przystała na układy w Gran, że król nie będzie jéj do tego zmuszać. Teleki t. X. p. 116. Długosz XII. p. 770.

Śmierć Elżbiety była dla Władysława przykrém zdarzeniem, gdyż szczerze pojednał się z nią, a nie brakło takich, którzy go podejrzywali, nie wierząc, żeby umarła śmiercią naturalną. 1.) Od tego czasu panował w całych Węgrzech, tylko dzielny Giskra nie chciał go uznać, i dopiero z końcem roku 1444 przystał na dwuletni rozejm. —

Jakie następstwa sprowadziło dla Polski przyjęcie korony węgierskiéj?

Czy przyjęcie korony Węgier było dla Polski korzystném oto pytanie nad którem zastanowić się należy, témbardziéj, że zdania historyków różnią się w téj mierze aż do ostateczności, a reprezentami ich są Dzieduszycki w Zbig. Oleśnickim i Caro Gesch. Polens, naturalném więc jest, że według zdania tych antypodów, główny motor tego faktu Zbig. Oleśnicki przestawia nam się raz jako ideał polityka, męża stanu i prawego obywatela umiejącego pogodzić interes swych zasad z interesem państwa i idei monarchicznéj, drugi raz zaś jako największy egoista poświęcający ambitnym swym planom przyszłość kraju i powagę majestatu.

Aby na to pytanie odpowiedzieć, należy poznać stan Polski w wieku XV.

Wiek XV. jest dla Polski epoką nowego bytu, zupełnie odmiennego od tego jaki się w zachodniéj Europie rozwinął, w czasie bowiem gdy tam z Ludwikiem XI., Henrykiem VII., Fryderykiem katolickim wznoszą się podstawy nowożytnego monarchizmu, podporządkującego wszystko idei

---

1.) Długosz XII. p. 771. umarła post triduo quam conclusa pax est. Kallimach p. 486. Bonfini 449. mówią mylnie że umarła 24. grudnia i że odwiedzała Włady. w Budzie.

Silvius ep. 81. umarła ex matricis dolore, qui sibi familiaris erat.

Pez. I. p. 1254. Arenpeck chron. austr. umarła 19. grudn. otruta.

Foerster p. 66. n. 45. przeczy Arenpeckowi, twierdząc, że Elżb. nie mogła umrzeć 19. grud. gdyż tego dnia pisze list do Preszburga donosząc o zawarciu pokoju. Jest to mylne zdanie, gdyż list ten datowany jest z 17. grud. jak to widać Birk Quellen und Forsch p. 222. — Raab 17. grud. Elżbieta pisze, że widząc powszechną nędzę „alle Feindschaft zwischen unser und im hindan gelegt zu einem wahren christlichen und ganzen Frieden nach redlicher Teidung gekommen. Dziwném jest że Foerster odwołuje się właśnie na ten list —

Chmel Gesch. Fried. IV. posądza Włady. o otrucie Elżbiety.

Katona XIII. p. 207. podaje rozmaite wersye o przyczynie śmierci, wykazuje błąd Bonfiniego co do daty zgonu.

Kurz I. p. 29. es ist eine Thatsache, że została otrutą, lecz niczém twierdzenia swego nie popiera.

Długosz de cuius morte Wladislaus rex multos dies in continuo moerore absumsit quoniam per illam credebat statum suum plurimum propter eam affectionem, quomodo ea conceperat, augeri et regnum Hungariae pacari. —

Thurocz c. 39. p 148. Hic (Cezarini) dum pace laborat regis Vladislai et reg. Eiis. cordibus non parum ad concordiam inclinatis pace ipsa nondum composita regina diem obiit, wspomina że króla obwiniano o jéj otrucie. —

Nowsi pisarze wyjaśniają ten fakt. —

państwa, to przeciwnie u nas w tym samym czasie rozwija się duch samorządu i swobód szlacheckich, jedném słowem z 15. wieku wyszła Polska ze wszystkiemi zdobyczami wolności, które późniéj posunięte do ostateczności rozwijając się koniecznym biegiem konsekwencyi, doprowadzone do anarchii, stały się przyczyną jéj zguby. Prawda, że stworzyły one epokę świetności 16. wieku, odbijającą tak jasno od stanu reszty Europy, lecz niemniéj pewném jest, że doprowadziły one do dni upadku i hańby. — Pakta koszyckie to pierwszy krok ważny na téj drodze, od Jagiełły postęp ich coraz szybszy i widoczniejszy. Za jego to panowania rozwijają się w Małopolsce wpływy świeckich i duchownych możnowładców, wpływy te walczą ze sobą a reprezentanci ich Oleśniki i Spytek z Melsztyna, wreszcie hierarchia kościelna odnosi świetny tryumf. Krok za krokiem traci korona swą władzę roniąc perłę po perle z jéj majestatu.

Na sejmie w nowym Korczynie potwierdza Jagiełło przywiléj przedślubny, za uznanie syna następcą, musi uwolnić duchownych od stanowisk dworskich, szlachcie kujawskiéj darować osep owsiany i nadać inne swobody, a jakże butnie występuje szlachta siekąc akt uznania Władysława następcą, ponieważ dotąd król nie potwierdził jéj przywilejów. W r. 1430 potwierdza i rozszérza król w Jedlnie ugodę koszycką i dopiero teraz 1432 uznaje szlachta następstwo tronu. Małoletność późniéj nieobecność Władysława III. sprzyja wzmożeniu się znacznie możnowładztwa, stąd owa samowola, owe działanie na własną rękę. n. p. Dersława z Rytwian; ustanowienie prowizorów na czas nieobecności króla, osłabia władzę monarchiczną wzmaga nierząd w kraju rozluźnia słabe węzły łączące Polskę z Litwą, która obiera Kazimierza w. ks. litewskim, a ten nie troszcząc się wcale o Polskę, rozszérza swój wpływ i znaczenie do Moskwy i Perekopu i grozi zupełném zerwaniem z koroną. Tak osłabia się kraj wewnątrz wytężając swe siły na zewnątrz. Wyprawa węgierska miała i dalsze następstwa. Na hufce rycerskie towarzyszące królowi lub spieszące późniéj do walki z Turkami zaczęto szafować dobrami koronnemi, które król oddawał panom wysyłającym pomoc: te zastawy i darowizny zubożyły skarb i wywołały potrzebę uchwał nowych podatków, a tém samém zjazdów szlachty przyznającéj te podatki; tak więc wszystko sprzyjało rozwojowi poźniejszego parlamentyzmu.

Szlachta rozbiera królewszczyzny, miasta przechodzą w zależność od niéj, tworzą się osobne związki, jak w Wielkopolsce, powstają cła, szląscy książęta rabują granice, jak Bolesław opolski, Konrad oleśnicki, Bernard świdnicki, Bolko raciborski i nie ma sił by ich poskromić, bo panowie polscy spieszą strojno i zbrojno do Węgier, by zbierać laury w walce z Turkami. Dowodem smutnego stanu Polski są narzekania Długosza na

napady Tatarów XII p. 773 i 780, a list Oleśnickiego do króla (Wiszniewski hist. liter. V. 355 Sokołowski i Szujski p. 133) w okropnych kolorach maluje położenie zaniedbanéj ojczyzny; w liście tym zaklina króla aby obmyślił jaki ratunek. Caro p. 305 dodaje, że jeżeli list ten pisał Oleśnicki, to widoczną jest w tém kara Boża. Węgry stały się dla szlachty polskiéj wzorem, tam bowiem nauczono się, że od magnatów i szlachty zależy wybór króla, tam poznano znaczenie sejmów, od których uchwał król był zawisły; było to zanadto nęcące, aby nie miano próbować czegoś podobnego u siebie. Była to szkoła, w któréj uczono się zdobywać swobody i podkopywać powagę tronu, a pojętni uczniowie prześcignęli wkrótce swych mistrzów. Okazało się to najlepiéj w całym ciągu panowania Kazimierza; energiczny i dzielny ten król nawykły do samodzielnego stanowiska na Litwie, walczy całe życie z butném możnowładztwem w Polsce, łamie go, lecz natomiast ogół szlachty zyskuje coraz większe prawa i swobody. Za jego rządów powstaje w r. 1468 sejmowa reprezentacya przez posłów delegatów, z partykularnemi często dążnościami. Sejm piotrkowski 1447 rozpoczął szereg owych zgromadzeń żądających od króla potwierdzenia swobód, a przewodniczy tu Małopolska, sejm z 1453 łamie upór króla; stanowi on epokę z powodu widocznego postępu w życiu reprezentacyjném, a następstwem jego przywiléj cerekwicki 1454 noszący jawną cechę partykularnych dążeń szlachty wielkopolskiéj. —

Oto krótki rzut oka na przebieg rozwoju życia narodowego w 15. wieku w Polsce. Z niego widzimy coraz większy upadek władzy monarchicznéj i stopniowy rozwój parlamentaryzmu, z niego musielibyśmy przyjść do przekonania, że przyjęcie korony węgierskiéj było nieszczęściem dla Polski, musielibyśmy z Carem potępić sprawcę tego faktu Oleśnickiego i nazwać go wraz z nim zabójcą własnego narodu. Dalecy jesteśmy od idealizowania Oleśnickiego na wzór Dzieduszyckiego, ale również sprzeciwić się musimy potępiającemu wyrokowi Cara. Patrzmy na czyny jego za panowania Jagiełły, kto opiera się oddzieleniu Litwy, kto zachowuje tron Władysławowi III. z narażeniem własnéj osoby, podtrzymując tém zasadę dziedziczności tronu. Były niepokoje na Litwie, lecz te umiano uspokoić, a rada królewska działa zręcznie wobec w. ks. Świdrygiełły i Zygmunta a gdy ks. Michał Zygmuntowicz stał się niebezpiecznym, zmuszono go do ucieczki, a wszędzie czynna ręka Oleśnickiego. Zarzucają mu że odrzucił pozyskanie Czech, mówią, że unia ztym krajem była daleko większéj wagi, aniżeli walka z Turcyą, potępiają go, że nie zrozumiał i nie podjął myśli słowiańskiéj, w czasie, gdy urzeczywistnienie jéj było tak łatwem, lecz gdzie jest pewność, że dałaby się zrealizować

i utrwalić, wszak możemy to tylko przypuszczać. Prawda że wpływały na to przeważnie motywa religijne, o których w ciągu pracy mówiliśmy, lecz poznaliśmy tam zarazem, że Oleśnicki nie służył bezwzględnie celom kuryi, że nie podporządkowywał interesów państwowych jéj celom. Wszak antipapieże Eugeniusz i Feliks ubiegają się o jego względy a hierarchia polska zajęła wobec nich neutralne stanowisko, Oleśnicki zaś uznawał wyższość soboru nad papieżem. Eugeniusz chciał wprawdzie podnieść swój wpływ, podejmując myśl wyparcia Turków z Europy, lecz i Oleśnicki widział, że wkrótce staną się oni także Polsce straszni. Położenie Polski wobec Węgier było zupełnie odmienne, tu chodziło o niedopuszczenie do tronu Węgier dynastyi habsbursko luxemburskiéj, Czechy należały do nich prawnie, Węgry były królestwem elekcyjnem, z Węgrami łączyły Polskę, spójnie historycznéj przeszłości i politycznego interesu.

Czasy panowania Ludwika, Elżbiety, Jagiełły, zbliżyły obydwa narody, a odtąd pozostawały one w ustawicznéj styczności, w obu krajach rozwój historyczny był bardzo zbliżony, tu i tam przewodzi nie wiele magnackich familii, a kler kierował się temi samemi zasadami; nic zatém dziwnego, że narody złączone już raz pod jednem berłem, mając wspólnego groźnego wroga uważały za korzystne oprzeć się mu wspólnemi siłami. A chwila po temu była najsposobniejsza, a Polska w szczęśliwém położeniu. Były wprawdzie kwestye wewnętrzne nie załatwione, mianowicie litewska, lecz zbyt wiele interesów łączyło Litwę z Polską, aby mogło przyjść do zerwania. Caro zarzuca stronnictwu rządzącemu błędność polityki wobec Litwy, mówi że tylko takie dziecko jak Władysław, mogło dać się tak usidlić hierarchii kościelnéj, a odpowiedzialność za to spada na Oleśnickiego, na str. 231 podsuwa mu same haniebne motywa jego działalności i dodaje Zbigniew drängte Polen eine ultramontane Politik auf. Jest to właśnie największym błędem Cara, że osądza ówczesne stosunki według dzisiejszych pojęć, i nie może pozbyć się swéj namiętnéj stronniczości. Tak więc nie miała Polska groźnego nieprzyjaciela, upokorzeni Krzyżacy nie byli groźnymi sąsiadami, gdyż Elżbieta daremnie starała się podburzyć ich przeciw Polsce; w. mistrz ma niekłamaną ochotę korzystać ze sposobności, lecz bezsilny tłumaczy się, że nie może dać jéj pomocy, gdyż zawarł z Polską wieczny pokój.

Niemcy zamącone, césarz Fryderyk bez znaczenia, cóż bowiem pomogła Elżbiecie późniejsza jego opieka nad Pogrobowcem. W Czechach chaos największy, podobnie w Węgrzech; czyż nie należało korzystać z położenia, aby pozbyć się raz na zawsze sąsiedztwa dynastyi niemieckiéj, zawsze wrogiéj, zawsze czychającéj na zgubę Polski, a czyż był lepszy

do tego sposób, jak usuwając ją od korony węgierskiéj, czy można było czekać i czy zdarzyłaby się po raz drugi podobna sposobność, lecz Zbigniew patrzył w przyszłość, poznał że z upadkiem Węgier runie nawała turecka na Polskę i czy można będzie zgodzić się na zdanie Cara, że on poświęcił interes państwa celom kuryi, a młodego króla rzucił na pastwę zguby, przeznaczył go, ażeby wybierał kasztany z ognia dla chrześciańskiéj Europy. Daléj powiada Caro (p. 278) myśl Zbig. mogła być urzeczywistnioną, gdyby Wład. był mężem bohaterem, że należało czekać aż Polska spotężnieje. Czekać, ale jak długo i czy potem nie byłoby za późno; gdyby potok dziejów chciał również czekać. Czekać aż na tronie węgiersko austryacko-czeskim i na tronie Niemiec zasiędzie drugi Zygmunt, równie chytry i podstępny, gdy hydra krzyżacka podniesie zdeptaną głowę. Prawda, że chwilowo cierpiała Polska, lecz wzgląd ten musiał ustąpić wobec wielkiéj idei, a zresztą obecność Władysława w kraju nie byłaby wstrzymała rozwoju swobód szlacheckich, podobnie jak nie wstrzymał go wytrawny i energiczny Kazimierz. Potrzebną była obecność króla na Litwie, lecz zaradzono temu wysyłając tam Kazimierza, a zbyt równe były potrzeby Litwy a Polski, aby pierwsza zechciała oderwać się. Kazimierz długo opierał się, czy przyjąć koronę polską po śmierci brata pod Warną, lecz jemu chodziło jedynie o złamanie władzy możnowładztwa polskiego, o wydobycie się z pod jego wpływu, nigdy zaś o zupełne odłączenie Litwy.

Przypuśćmy, że Władysław utrzymałby się spokojnie na tronie, że zwyciężyłby pod Warną i wyrzucił Turków z Europy, jak wielki politycznie i moralnie byłby to fakt. Władysław utrwaliłby 3 korony na swéj głowie i dynastyi Jagiellonów, a któreż państwo w Europie mogłoby się wtedy z nią równać.

Niestety piękna myśl Zbigniewa legła wraz z Władysławem III. pod Warną do grobu, zawistny los nie dał jéj się urzeczywistnić, mimo to jesteśmy zdania, że była to jedna z niewielu wielkich myśli energicznéj i śmiałéj polityki Polski, upuszczającéj tak często najlepszą sposobność z ręki, a Zbigniew był znakomitym mężem stanu, strzegącym pilnie interesu ojczyzny. Lecz miał on przytém i ujemne strony, czując swą siłę i wielkość, chciał by mu wszystko ulegało, stąd często powstaje późniéj przeciw téj koronie, do któréj umocnienia niegdyś się przyczynił. Zasadzie swéj wierny, przeocza często widoczne korzyści jak zhołdowanie Prus, poświęca je swéj samolubnéj ambicyi za rządów Kazimierza, działa często na własną rękę, zostawiając zły przykład następcom, którzy mu dorównać nie mogli.

Omyłki druku.

Str.	1.	wiersz	12.	od	góry	zamiast	w Katony,	czytaj	u Katony.
„	7.	„	7.	„	„	„	Regestra,	„	Regesta.
„	7.	„	12.	„	„	„	Gechichte,	„	Geschichte.
„	24.	„	3.	„	„	„	królowy,	„	królowéj.
„	40.	„	11.	„	„	„	nich,	„	niéj

Kronika i statystyka zakładu.

I.

Skład grona nauczycielskiego.

Dyrektor.

Krygowski Antoni, członek rady szkolnéj okręgowéj, tudzież towarzystwa dla wsparcia wdów i sierót po nauczycielach szkół gimnazyalnych i realnych w Pradze, i towarzystwa przyrodników polskich imienia Kopernika we Lwowie, uczył mat. i fizyki w VII. kl. 6 godzin tygodniowo.

Profesorowie.

Zegadłowicz Tytus, ks. ob. gr. kat. honorowy obywatel miasta Wadowic, uczył języka niem. w VIII. kl.; historyi powszechnéj w kl. V. VII. i VIII.; filozoficznéj propedeutyki w VII. i VIII. kl. — 18 godzin tygodniowo.

Graczyński Adolf, doktor filozofii, obywatel miasta Wadowic i radny, członek zwyczajny krajowego stowarzyszenia patryotycznéj pomocy w Galicyi, członek komisyi fizyograficznéj, zawiadowca gabinetu naturalnego, przewodniczący rady szkolnéj miejscowéj, uczył hist. nat. w kl. I. A, I. B. II., III., V., VI.; mat. w I. A, I. B, II. 21 godzin tygodniowo w I. półr. W II. półr. miał urlop z powodu słabości aż do końca roku szkolnego rozp. Wys. Min. Ośw. z dnia 26. Kwiet. 1881. L. 5745. i Wys. Rady szk. z dnia 14. maja 1881. L. 4410.

Pietrzycki Piotr, ks. obrz. łaciń., katecheta, uczył we wszystkich klasach i dwóch oddziałach I. klasy religii — 18 godzin, do 17. maja. Od 17. maja miał urlop dla kuracyi aż do końca roku szkolnego.

Bobrzyński Wincenty, uczył języka niem. w kl. V. i VII., języka greckiego w kl. V. i VI. — 17 godzin.

Pawlica Jan, uczył języka łaciń. w kl. V. VI. i greckiego w kl. VIII. — 17 godzin tyg.

Myjkowski Walenty, zawiadowca gabinetu fizycz., uczył matem. w II. IV. V. VI. i VIII., fizyki w VIII. i IV. kl. — 21 godz. tyg.

Dziama Tomasz, uczył języka łaciń. w kl. VII. i VIII., języka greck. w IV. i VII. — 18 godzin. tygod.

Nauczyciele.

Kossowicz Ludwik, uczył jęz. łaciń. w kl. I. A., niem. VI. i polsk. w I. A, — 16 godzin. tygodn.

Gąsiorowski Albert, uczył języka polsk. w kl. VI. VII. i VIII., histor. powszech. i geogr. w kl. IV. i VI. — 16 godzin tygod.

Frąckiewicz Michał, uczył języka polsk. w kl. IV. i VIII. niem. II. i IV. — 15 godz. tygod. w I półr. W drugiem półroczu miał urlop rozp. Wys. Minist. Oświecenia z 13. lut. 1881. L. 1819 i Wys. Rady szk. z 25. lut. 1881. L. 1721. w celu uzupełnienia egzaminu nauczycielskiego.

Zastępcy nauczycieli.

Stocki Józef, uczył rysunków w kl. I. A. i B. II. III. i IV. — 18 godzin tygod.

Kurowski Józef, uczył języka polsk., niem. i historyi w kl. III. geografii w I. A. i I. B. -- 16 godz. tygod.

Troyniar Wojciech, uczył języka łaciń. w kl. III. i IV., greck. w kl. III. — 17 godzin tygod.

Gruenberg Kazimierz, uczył histor. i geogr. w kl. II., języka niem. I. A. i I. B., języka polsk. w I. B. — 19 godzin tygod.

Szczudło Józef, uczył języka łaciń. w I. B. i II. kl., polskiego w II. — 19 godzin tygod.

Dla przedmiotów nadobowiązkowych.

Zegadłowicz Tytus, uczył histor. kraju rodzinnego w kl. VII. 1 godz:, śpiewu 4 godz.

Kurowski Józef, uczył histor. kraju rodz. w III. kl. — jednę godz. tygod.

Gąsiorowski Albert, uczył historyi kraju rodzinnego w kl. IV. i VI. 2 godziny tygod.

Bobrzyński Wincenty, uczył języka francus. — 6 godz.

Pawlica Jan, uczył gimnastyki — 6 godzin tygod.

Stocki Józef, uczył rysunków — 4 godz. tygod.

Waschitza Robert, uczył kaligrafii — 2 godz. tygod.

Dr. Meissner Henryk, uczył stenogr. — 2 godz. tygod.

Zmiany zaszłe w II. półroczu.

1.) Wojnarski Ignacy, ks. obrz. rzym. kat. zastępował X. katechetę Piotra Pietrzyckiego, [który otrzymał urlop rozp. Wys. Ministerstwa Oświecenia rozp. z dnia 26. kwiet. 1881. L. 5902. i Wys. Rady szk. kraj. z dnia 9. maja 1881. 4366.] od 17. maja aż do końca czerwca. Uczył religii we wszystkich klasach i dwóch oddziałach I. klasy — tygodniowo 18 godzin.

2.) Vogl Franciszek, zastępca nauczyciela, zastępował z powodu słabości urlopowanego prof. Dr. Adolfa Graczyńskiego od 7. kwietnia do końca czerwca rozp. Wys. Rady szk. kraj. z dnia 27. marca 1881. L. 2919. Uczył matem. w I. A. I. B. i III.; fizyki w III.; hist. nat. w I. A. I. B. II. V. VI. — 21 godz. tygod.

3.) Chrapek Jan, Dr. filoz. zastępca nauczyciela, przeznaczony na czas urlopu nauczyciela Michała Frąckiewicza rozp. Wys. Rady szk. kraj. z dnia 27. marca 1881. L. 2919. od 19. kwiet. do końca czerwca. Uczył języka niem. w II. kl. i IV., polskiego w IV. i V. klasie. — 15 godzin tygod.

II.

Plan lekcyjny.

I. Klasa.

Gospodarze: w oddziale *a.* Kazimierz Gruenberg, *b.* Józef Szczudło.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Nauka wiary i obyczajów podług książki Zielińskiego.

Język łaciński: 8 godzin tygodniowo. Odmiana prawidłowa: imion, czasowników i najpotrzebniejsze reguły składni podług gramatyki Dra Samolewicza. Ćwiczenia w tłumaczeniu z polskiego na łacinę i odwrotnie, podług książki Samolewicza. Co tydzień zadanie szkolne, co dwa tygodnie domowe.

Język polski: 3 godz. tygod. Z gramatyki najważniejsze zasady głosowni z połączeniem z pisownią — nauka o zdaniu pojedyńczem i określnikach tegoż — interpunkcya — odmiana imion, według gramatyki Małeckiego. Czytanie stataryczne i kursoryczne większej części ustępów zawartych w I tomie Wypisów dla klas niższych gimnazyalnych w połączeniu z opowiadaniem i uczeniem się na pamięć ustępów poetycznych a przedewszystkiem prozaicznych. Co miesiąc 2 zadania domowe, 2 szkolne i 2 ćwiczenia ortograficzne.

Język niemiecki: 6 godzin tygodniowo. Odmiana prawidłowa imion i czasowników w połączeniu z najpotrzebniejszemi regułami składni szyku. Czytanie i tłumaczenie z języka niemieckiego na polski i odwrotnie, wygłaszanie z pamięci celniejszych ustępów podług wypisów niemieckich Rebena. Co tydzień zadanie szkolne, co 14 dni domowe i dwa dyktaty miesięcznie.

Geografia: 3 godziny tygodniowo. Ogólne pojęcia i wiadomości wstępne z kosmografii i geografii matem., geogr. polityczna i fizyczna

wszystkich części ziemi; najważniejsze wiadomości z geografii polit. dokładniejszy przegląd polityczny Europy podług książki Schuberta w tłumaczeniu polskiem Lenartowicza.

Matematyka: 3 godziny tygodniowo. W I. półroczu tylko arytmetyka, w II. półroczu 1 godzina arytmetyki a 2 godziny geometryi. Z arytmetyki: Cztery działania liczbami całemi, mianowanemi i niemianowanemi; sposoby skracań rachunkowych — podzielność liczb, ułamki zwykłe i dziesiętne według książki Bączalskiego. — Z geometryi: Nauka o liniach, kątach, trójkątach, podług książki Mocnika w tłumaczeniu polskiem Sternala. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc jedno szkolne.

Historya naturalna: 2 godziny tygodniowo. Zwierzęta ssące, owady wielonogie, pajęczaki, robaki, mięczaki, szkarłupnie, jamochłonne, pierwotniaki podług książki Nowickiego.

Rysunki: 4 godziny tygodniowo. Rysowanie z wolnej ręki płaskich figur geometrycznych, według wzorów, które sam nauczyciel na tablicy rysuje i takowe wyjaśnia, a mianowicie: rysowanie prostych i krzywych linij, kątów, trójkątów i t. d. Ornament geometryczny, pierwsze początki ornamentu płaskiego.

II. Klasa.

Gospodarz: Jan Chrapek.

Religia: 2 godziny tygodniowo Historya starego testamentu podług książki Tyca.

Język łaciński: 8 godz. tygod. Powtórzenie odmian prawidłowych. Nauka odmian nieprawidłowych, verba anomala i defectiva, przyimki, spójniki, przysłówki, gerundium i gerundivum, accusativus i nominativus cum infinitivo, participia i ablativus absolutus, conjunctivus po ut, ne, quin, quod i quominus podług gramatyki Dra Samolewicza. Ćwiczenia podług książki Sobieskiego. Co tydzień zadanie szkolne, co 14 dni zadanie domowe.

Język polski: 3 godz. tyg. Głosownia w połączeniu z pisownią, odmiana czasowników, stopniowanie przymiotników, nauka o zdaniu złożonem i składnia zgody podług gramatyki Małeckiego. Czytanie II. tomu „Wypisów dla niższych klas gimn.“ uczenie się na pamięć, deklamacya ustępów poetycznych i prozaicznych. Co 14 dni zadanie domowe, co miesiąc zadanie szkolne i ćwiczenie ortograficzne.

Język niemiecki: 5 godz. tygodn. Powtórzenie nauki o formach prawidłowych. Odmiana mocna czasowników i uzupełnienie nauki o cza-

sowniku. Ćwiczenia w szyku wyrazów. Nieodmienne części mowy. Czytanie i rozbieranie łatwiejszych powiastek. Gramatyka i ćwiczenia Rebena. Miesięcznie 1 domowe 2 szkolne zadania i 1 ćwiczenie ortograficzne.

Historya i geografia: 4 godz. tygod. *a)* Historya starożytna w połączeniu z geografią starożytną biograficznie wykładana podług Weltera w tłum. polskiem Sawczyńskiego t. I. — *b)* Geografia fizyczna i polityczna Azyi i Afryki, południowéj i zachodniéj Europy podług geogr. Kluna w tłum. polskiem Germana i Starkla.

Matematyka: 3 godz. tygod. Arytmetyka; stosunki, proporcye, reguła trzech, praktyka włoska, miary, wagi i monety krajowe i zagraniczne. Geometrya: główne własności trójkątów, czworoboki, wieloboki: oznaczenie powierzchni, zamiana i podział figur prostokreślnych. Książki do arytmetyki: Mocnik w tłum. Bączalskiego, do geometryi: Mocnik w tłum. Sternala. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Nauki przyrodnicze: 2 godz. tyg. w I. półroczu ptaki, płazy, ryby — w II. półr. botanika podług książki Hückla.

Rysunki: 4 godz. tyg. jak w klasie I. z rozwinięciem ornamentu stylowego w konturach.

III. Klasa.

Gospodarz: Józef Kurowski.

Religia: 2 godz. tyg. Historya nowego zakonu według książki Tyca.

Język łaciński: 6 godz. tyg. Z gramatyki: nauka składni o przypadkach według gramatyki Samolewicza. Lektura Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Hannibal, Lysander, Pelopidas, Phocion M. P. Cato. Ćwiczenia do tłumaczenia z polskiego na łacińskie Sobieskiego. W I. półroczu co tydzień zadanie szkolne, co 14 dni zadanie domowe: w II. półroczu co 14 dni zadanie szkolne, co 14 dni zadanie domowe.

Język grecki: 5 godz. tyg. Odmiana imion i czasowników aż do perfectum podług gram. Curtiusa w tłum. Sternala i Samolewicza. Tłumaczenie z greckiego na polskie i odwrotnie podług książki Schenkla do §. 63. Co 14 dni zadanie szkolne — co miesiąc zadanie domowe.

Język polski: 3 godz. tyg. Nieodmienne części mowy, składnia, okresy, pisownia interpunkcya; z etymologii rzeczy najważniejsze podług gramatyki Małeckiego. Czytanie III. tomu „Wypisów dla niższych klas gimnazyalnych,“ uczenie się na pamięć ustępów i deklamacya. Co 14 dni zadanie domowe, co miesiąc szkolne.

Język niemiecki: 4 godz. tyg. Składnia zgody rządu i szyku podług gramatyki Schobera. Czytanie tłumaczenie i opowiadanie czytanych

ustępów z Wypisów Hamerskiego na klasę III. Co 14 dni zadanie domowe, co miesiąc szkolne.

Historya i geografia: 3 godz. tyg. Historya 1 godz. tyg. wieków średnich podług Weltera (Sawczyńskiego), geografia fizyczna i polityczna środkowéj i północnéj Europy, Ameryki i Australii podług Kluna 2 godz. tyg.

Matematyka: 3 godz. tyg. Arytmetyka: 4 działania liczbami algebraicznemi oznaczonemi i ogólnemi, użycie nawiasów, podnoszenie do 2 i 3ciéj potęgi, wyciąganie 2 i 3 pierwiastka. Geometrya: podobieństwo figur prostokreślnych, koło z różnemi wykreśleniami w niem i koło niego elipsa hiperbola; Podręcznik Mocnik. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Nauki przyrodnicze: 2 godz. tyg. W I. półroczu: Mineralogia podług książki Klęska. W II. półroczu: Fizyka podług Kunzeka, przełożył Dr. Stanecki: Ogólne własności ciał, nauka o cieple i najważniejsze zasady chemii.

Rysunki: 3 godz. tygod. Ćwiczenia w rysowaniu ornamentów podług wzorów, które nauczyciel na tablicy sam wykonuje z uwzględnieniem stylów. Rysunek z dobrych wzorów litografowanych, w dalszym ciągu téj nauki rysowanie ornamentów podług modeli gipsowych.

IV. Klasa.

Gospodarz: Wojciech Troyniar.

Religia: 2 godziny tyg. Obrzędy kościelne według książki Jachimowskiego.

Język łaciński: 6 godz. tyg. Z gramatyki: Nauka o czasach, trybach i imionach czasownikowych podług gramatyki Samolewicza. Lectura: Caesaris commentarii de bello Gallico lib. I. ustępów 30. II. III. do IV., 6 podług wydania Hofmana. Ćwiczenia w tłumaczeniu z polskiego na łacińskie Jerzykowskiego. Co 10 dni naprzemian zadanie domowe lub szkolne, czasami extemporalia z lektury Cezara.

Język grecki: 4 godz. tyg. Odmiana źródłosłowu Perfecti i Aorystu passivi — odmiana czasowników na: mi — odmiany nieprawidłowe i najważniejsze rzeczy ze składni. — Tłumaczenie z greckiego na polskie i odwrotnie; tłumaczenie bajek. Co 14 dni zadanie szkolne, co miesiąc domowe. Książki te same, co w III. klasie.

Język polski: 3 godz. tyg. Powtórzenie i uzupełnienie gramatyki z lat poprzednich, przyczém zwracano uwagę uczniów na błędy, które

w potocznéj mowie popełniono; nauka o zdaniach wszelkiego rodzaju i o wierszowaniu według gram. Małeckiego. Główniejsze zasady stylistyki — obznajomienie uczniów z ważniejszemi rodzajami poezyi w sposób przystępny; — czytanie, objaśnienie i opowiadanie ustępów z IV. tomu „Wypisów dla niższych klas gmin.“ — Deklamacya celniejszych ustępów prozaicznych i poetycznych. Co 14 dni wypracowanie domowe lub szkolne.

Język niemiecki: 3 godz. tygod. Czytano „Wypisy Hamerskiego“ przeznaczone na klasę IV. z objaśnieniem gramatycznem, szczegółowo z gramatyki nauka o zdaniu złożoném i przypadku 4 i 2. — Co dwa tygodnie zadanie domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Historya i statystyka: 4 godz. tyg. W I. półroczu: Dzieje nowożytne podług Weltera w tłumaczeniu Sawczyńskiego i polityczna geografia Europy. — W II. półroczu: Statystyka monarchii austryacko-węgierskiéj podług Szaraniewicza z metodą graficzną z uwzględnieniem dziejów Austryi.

Matematyka: 3 godz. tyg. Arytmetyka: Przestawianie, kombinowanie, stosunki, proporcye składane, reguła trzech składana, prowizya, kapitał, czas, procent, rachunek terminu, spółki, mieszaniny; reguła łańcuchowa, procent składany, zrównania Igo stopnia o 1 i 2 niewiadomych, Geometrya: Główne własności elipsy, hyperboli, paraboli: stereometrya. Książki tych samych autorów co w II. klasie. Częste ćwiczenia domowe. co miesiąc zadanie szkolne.

Fizyka: 3 godz. tyg. Statyka, hydrostatyka, aerostatyka, dynamika, akustyka, optyka — podług książki Dra Staneckiego.

Rysunki: 3 godz. tyg. Jak w III. klasie z rozszerzeniem użycia modeli gipsowych.

V. Klasa.

Gospodarz: Walenty Myjkowski.

Religia: Dogmatyka ogólna według książki Jachimowskiego; 2 godziny tygod.

Język łaciński: 6 godz. tygod. Lektura: Liw. ks. I. i XXI. 1 — 45 — Ovid. Trist. I., 3, IV., 10 — Metam. I. v. 163 — 415 X. 1 — 77, XIII. 1 — 398. według Grysara. Według gram. Sobieskiego powtórzono naukę o przypadkach. Ćwiczenia gramat. stylistyczne podług ćwiczeń Trzaskowskiego na wyż. gimn. cz. I. Co 14 dni zadanie domowe, co miesiąc szkolne.

Język grecki: 5 godz. tyg. Lektura: Xenofont podług chrestomatyi Schenkla w tłumacz. Borzemskiego; z Cyropedyi od str. 1 — 26 i od

79 — 84; z Anab. od str. 113 — 142; z Pamiętn. o Sokr.: Comm. I., r. 1 — 200, §. 1 — 48; Herkules na drodze rozstajnéj: Comm. II., cap. I., §. 21 — 33; Homer (wydanie Hocheggera), liber I.; — z gramatyki nauka o przypadkach i przyimkach podług książki Curcyusza w przekł. Samolewicza. Co 3 tygodnie wypracowanie pisemne.

Język polski: 3 godz. tyg. Czytanie celniejszych ustępów z staropolskich pomników literatury z Wyp. Karola Mécherzyńskiego tom I. w połączeniu z gramatycznemi uwagami. Etymologia według gramatyki Małeckiego. Historyczno - literackie uwagi nad literaturą polską aż do Kochanowskiego. Uczenie się na pamięć; deklamacya. Co 3 tygodnie zadanie.

Język niemiecki: 3 godz. tyg. Czytanie Wypisów Jandaurka z stósownem objaśnieniem gramatycznem i stylistycznem. Ćwiczenia w opowiadaniu; uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. Zadania na miesiąc: jedno szkolne, jedno domowe.

Matematyka: 4 godz. tyg. Algebra: pojęcie różnych ilości i operacyi rachunkowych, 4 działania, układy liczb, ułamki zwyczajne, dziesiętne i ciągłe, o stosunkach i proporcyach. Geometrya: Longimetrya i planimetrya — podług książki Mocnika w tłumaczeniu Staneckiego. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Historya powsz. i geografia: 4 godz. tyg. Dzieje starożytne aż do r. 476 po Chr. podług książki Pütza w tłumaczeniu Niedzielskiego i Gołębiowskiego.

Historya naturalna: 2 godz. tyg. Mineralogia systematyczna w połączeniu z geognozyą, podług Schödlera w tłumaczeniu. Botanika systematyczna w połączeniu z paleontologią; geograficzne rozszerzenie się roślin podług Bila w tłumaczeniu Łomnickiego.

VI. Klasa.

Gospodarz: Albert Gąsiorowski.

Religia: 2 godz. tygod. Dogmatyka szczególna podług książki Jachimowskiego.

Język łaciński: 6 godz. tyg. Lektura: Sallustii Conjuratio Catilinaria z opuszczeniem przepisanych ustępów, Vergilii Aeneidos lib. I. II. 1 — 250. III. Laudes vitae rusticae. Kilka ustępów najcelniejszych wygłaszali uczniowie z pamięci. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług ćwiczeń Trzaskowskiego część I. Co 14 dni wypracowanie domowe, co miesiąc szkolne.

Język grecki: 5 godz. tyg. Lektura: Homeri Iliad. lib. VIII. XXI. XXIV. Odyss. lib. VI. X. XII. podług wydania Hocheggera. Uzupełnienie gramatyki. Co trzy tygodnie wypracowanie pisemne.

Język polski: 3 godz. tyg. Czytanie celniejszych ustępów autorów złotego wieku literatury polskiéj podług „Wypisów Karola Mécherzyńskiego tom I.“ Historyczno-literackie, gramatyczne i estetyczne uwagi nad literaturą tego okresu. Co 3 tygodnie wypracowanie pisemne. Czytano niektóre utwory Niemczewicza i wyjątki z Karpińskiego i Krasickiego.

Język niemiecki: 5 godz. tyg. Czytanie Wypisów Jandaurka tom II. z stósowném objaśnieniem gramatyczném, estetyczném i stylistyczném. Tłumaczenie z polskiego na niemieckie. Ćwiczenia w opowiadaniu i uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. Co 2 tygodnie wypracowanie pisemne.

Historya powszechna: 3 godz. tyg. Historya wieków średnich w połączeniu z geografią podług Pütza.

Matematyka: 3 godz. tyg. Z algebry: potęgi, pierwiastki, logarytmy, zrównania pierwszego stopnia o jednéj lub więcéj nieznajomych. Z geometryi: stereometrya i trygonometrya prostokreślna, podług Mocnika w tłumaczeniu Staneckiego. Co miesiąc 1 zadanie szkolne i 1 domowe.

Historya naturalna: 2 godz. tyg. Zoologia systematyczna w połączeniu z paleontologią, geograficzne rozszerzenie się zwierząt podług książki Popławskiego.

VII. Klasa.

Gospodarz: Tomasz Dziama.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Etyka chrześciańsko-katolicka podług Soleckiego.

Język łaciński: 5 godz. tyg. Lectura: Ciceronis oratio in Catil. I. pro Milone; Virgilii Aeneid. lib. VII. VIII. X., podług wydania Hoffmana. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług książki Trzaskowskiego. Część II. Co 14 dni wypracowanie piśmienne, przeważnie wolnéj treści.

Język grecki: 4 godz. tyg. Lektura: Demostenesa 3 mowy przeciw Filipowi. Z tragedyi Sofoklesa: Antigone. Gramatyka: infinitivus, participium, atrakcya. Co miesiąc zadanie domowe lub szkolne.

Język polski: 3 godz. tyg. Czytanie celniejszych ustępów z okresu panegiryczno-makaronicznego i Stanisławowskiego (Wyp. dla wyż. gimn. t. II. Cz. I.) w połączeniu z historyczno-literackiemi uwagami nad tym okresem. Zadanie co trzy tygodnie jedno.

Język niemiecki: 4 godz. tyg. Czytanie Schillera: Dziewica Orleańska; Göthego Jfigenia na Tauris; Schillera Maria Stuart. Co miesiąc jedno zadanie szkolne, jedno domowe.

Historya powszechna: 3 godz. tyg. Dzieje nowsze aż do najnowszych czasów według Poplińskiego.

Matematyka: 3 godz. tyg. Algebra: Zrównania nieoznaczone 1go stopnia, zrównania kwadratowe i wykładnicze o 1 i 2 niewiadomych; postęp różnicowy i geometryczny ze zastósowaniem do procentu składanego i obliczenia renty, permutacye, kombinacye, waryacye, wzór Newtona do potęgowania dwumianu. Analityka w płaszczyźnie. Książki, ćwiczenia i zadania jak w V. klasie.

Fizyka: 3 godz. tyg. Ogólne własności ciał, chemiczne połączenie i rozkład, statyka, dynamika — podług książki Chlebowskiego.

Logika: 2 godz. tyg. Logika ogólna — podług Kremera.

VIII. Klasa.

Gospodarz: Jan Pawlica.

Religia: 2 godz. tyg. Historya kościelna — podług Jachimowskiego.

Język łaciński: 5 godz. tygodn. Horatii Carm. I, 1. 2. 3. 4. 7. 10. 12. 14. 20. 24. 29. 37; — II, 1. 3. 7. 10. 14. 16. 20; — III, 1. 2. 3. 5. 8. 17. 29. 30; — IV, 4. 5. 6. 12. 14. 15; — Epodon 2; — Satir- I, 9; II, 8; — Epist: I, 10. — Taciti Agricola i Annales I. II. — Pogląd na literaturę łacińską. Ćwiczenia stylistyczne i zadania pisemne jak w kl. VII.

Język grecki: 5 godz. tyg. Platona: Apologia Krito i Eutyfron Sofoklesa: Ajas. Pogląd na literaturę grecką. Co miesiąc zadanie szkolne lub domowe.

Język polski: Czytanie celniejszych ustępów z autorów ostatniego okresu w połączeniu z historyczno-literackiemi i estetycznemi uwagami nad tym przedmiotem, podług Wyp. dla wyż. gimn. t. II., część II. Nauka poezyi według Cegielskiego. Co miesiąc zadanie piśmienne.

Język niemiecki: Czytanie dramat Schillera: „Wallenstein.“ Zadania jak w VII. klasie.

Historya i statystyka: 3 godz. tyg. Historya Austryi. Geografia i statystyka Austryi, podług Hannaka.

Matematyka: 2 godz. tyg. Powtórzenie, uporządkowanie i zastósowanie w przykładach całego przedmiotu nauki. Co miesiąc 1 zadanie.

Fizyka: 3 godz. tyg. Mechaniczna teorya ciepła, akustyka, magnetyzm, elektrykczność i optyka, według książki Chlebowskiego.

Psychologia: 2 godz. tyg. według książki Crügera.

Nauki nadobowiązkowe
dla uczniów bezpłatne.

1. Historya kraju rodzinnego: Stopień niższy t. j. klasa III. i IV. i stopień wyższy czyli klasa VI. i VII. W każdéj klasie po 1 godzinie tygodniowo; na obu stopniach od czasów najdawniejszych do najnowszych w połączeniu z histor. Austryi i powszechną na niższym stopniu metody biograficznéj na wyższym stopniu według zapisków synchronistycznych z uwzględnieniem dotyczącéj geografii i współczesnych ważniejszych wypadków krajów Austryackich i powszechnych. Razem udział brało w téj nauce uczniów 106
2. Język francuski: 3 oddziały 6 godz. tyg. Oddział I. Liczba uczniów 22. Gramatyka i przykłady „A. Świtkowskiego,“ do czasowników nieregularnych, ustnie i pisemnie, tygodniowo godzin 3. Oddział II. liczba uczniów 8. Czasowniki nieforemne gram. i przykłady Świtkowskiego tygodniowo dwie godziny. Oddział III. Liczba uczniów 10. Wypisy „A. Świtkowskiego,“ część II., czytano i opowiadano ustępy §. 1—35 i §. 50—57. Część III. §. 1—7. Tygodniowo godzina. Razem we wszystkich oddziałach uczniów . . 40
3. Gimnastyka: 6 oddziałów w tyluż godzinach; ćwiczenia w odpowiedniem stopniowaniu; udział brało do końca roku uczniów 112
4. Rysunki wolnoręczne jako przedmiot nadobowiązkowy 4 godz. tygod. I. oddział 2 godz. tyg. II. oddział 2 godz. tyg.
   ad I. Obznajomienie uczniów z proporcyami głowy ludzkiéj, kopiowanie według celniejsz. wzorów głów ludzkich i zwierzęcych;
   ad II. rysowanie tak ornamentów jako téż głów z odlewów gipsowych (l'antique), mianowicie w kursie zimowym przy oświetleniu z lamp, w kursie letniém przy dzienném oświetleniu.
   Z niżs. gimn. uczęszczało 23 uczniów, z wyżs. 8 uczniów, razem 31
5. Śpiew: 2 oddziały, każdy po 2 godz. tyg. Teorya śpiewu i ćwiczenia solo, duet, tercet i kwartet; wykonywanie chórem pieśni kościelnych przeważnie według książki Kunzeka i pieśni treści świeckiéj. Udział biorących w téj nauce 136
6. Stenografia: 2 oddziały, po 1 godz. tygodn., uczniów razem . 48
7. Kaligrafia: 2 oddziały dla uczniów I. i II. klasy, godz. 2 tyg. liczba uczniów udział biorących 82

III.

Tematy do wypracowań pisemnych.

A) W języku polskim.

V. Klasa.

1. Kropla wody żłobi kamień, nie siłą lecz częstem padaniem. 2. Dom rodzinny. 3. Pochwała rolnictwa (szkolne). 4. Znaczenie igrzysk olimpijskich dla Grecyi. 5. Lasy i ich pożytek. 6. Mój przyjaciel. 7. Podróż morska. 8. Zwyczaje wielkanocne w domu rodzinnym. 9. Przechadzka wśród pól na wiosnę (szkolne). 10. Sędzia w Panu Tadeuszu. 11. Jakie nadzieje pokłada społeczeństwo w kształcącéj się młodzieży. 12. Skutki wojen punickich. 13. Pożytek szkła.

VI. Klasa.

1. Skutki gnuśności. 2. Rozebrać Kochanowskiego tren IX. 3. Jesień i starość (porównanie). 4. Ocenić co do treści i języka wiersz Kochanowskiego: Do gór i lasów.“ 5. Sady w okolicach Wadowic. 6. Jak się zapatrujemy na to zdanie: „Ubi bene ibi patria.“ 7. Widok ze szczytu góry miejscowéj i wrażenie jakie wywiera. 8. Bitwa z Tatarami podług A. Malczewskiego. 9. Skutki wypraw krzyżowych. 10. Wioska nad Skawą. 11. Koń. (Charakterystyka). 12. Wyjaśnić myśl przysłowia: „Z deszczu pod rynnę.“ 13. Jak zamierzam przepędzić wakacye.

VII. Klasa.

1. „Pożytek żeglugi.“ 2. „Jarmark Wadowicki.“ (Opis). 3. Rozwinąć myśl zawartą w przysłowiu: „Jedna jaskółka nie przynosi wiosny.“ (Zad. szkolne). 4. „Góral na halach w miesiącach letnich.“ 5. „Wykazać czynność komedyi Bohomolca: „Ubogi, pokorny.“ 6. „Niewdzięczność

jest zapłatą świata.“ (Zad. szkolne). 7. „Znaczenie dziejowe morza Śródziemnego.“ 8. „Prawdziwa mądrość nic nie lekceważy, niczem nie pogardza.“ 9. Rozebrać i ocenić wiersz Karpińskiego: „Powrót z Warszawy na wieś.“ (Zad. szkolne.) 10. „Strój szlachty i stanów wyższych w naszym kraju w drugiéj połowie XVIII. stulecia.“ 11. „Uwagi nad klimatem w Wadowicach.“ 12. „Zasługi Maryi Teresy około dobra Austryi.“ (Zad. szkolne.) 13. Rozjaśnić myśl zawartą w zdaniu Fredry: „Kto obcych krajów co zwiedzi, domaki rozum uprzedzi.“ (Zad. szkolne).

VIII. Klasa.

1. Charakterystyka Podkomorzego na podstawie Pana Tadeusza. 2. Charakterystyka Cześnika i Rejenta na podstawie komedyi Fredry: „Zemsta.“ 3. Charakterystyka Agrykoli, na podstawie lektury Tacyta (wypr. szkol.) 4. Jakie były pierwsze zawiązki monarchii austryackiéj. 5. Stan przemysłu i handlu w Galicyi (wyprac. szkolne.) 6. Widok stepu. 7. Rozebrać i ocenić sonet Mićkiewicza: Stepy akiermańskie. 8. Rolnictwo i wpływ jego na oświatę. 9. Rozwiązać i uzasadnić myśl w ustępie z Pana Tadeusza:

„Bo sędzia w domu dawne obyczaje chował
I nigdy nie dozwolił, by chybiono względu
Dla wieku, urodzenia, rozumu, urzędu.
Tym ładem, mawiał, domy i narody słyną,
Z jego upadkiem domy i narody giną.“

B) W języku niemieckim.

V. Klasa.

1. Die geographische Lage Asiens. 2. Die Geographie Phöniziens. 3. Welche Umstände beförderten die Schiffahrt bei den Phöniziern. 4. Die Sage vom trojanischen Kriege. 5. Die geographische Lage Europas. 6. Ursachen der Perserkriege. 7. Die Erziehung der Knaben bei den Persern. 8. Die Sage von der Gründung Roms. 9. Der brave Mann. (Bürgers Ballade, Inhalts Angabe). 10. Der Kampf der Horatier mit den Kuratiern. 11. Arion. (Inhaltsangabe.) 12. Defensivkrieg gegen die Perser. 13. Die Rüstungen zum Kriege Cyrus des jüngern gegen Artaxerxes. 14. Die Sage von Ödipus und seinen Nachkommen. 15. Der Kampf mit dem Drachen. (Inhaltsangabe). 16. Alexander der Grosse. 17. Lebensgeschichte des Sokrates. 18. Lykurgs Gesetzgebung. 19. Ein Spaziergang im Frühlinge. 20. Krieg gegen Sertorius.

VI. Klasa.

1. Der Wald in den vier Jahreszeiten. 2. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 3. Inhaltsangabe und Grundgedanke des Gedichtes: der Glockenguss zu Breslau. 4. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 5. Inhaltsangabe und Grundgedanke des Gedichtes: das Glöcklein des Glückes. 6. Die Länge und Kürze des Lebens. 7. Die Freuden des Winters. 8. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 9. Beschreibung des heil. Abendes nach den vaterländischen Sitten. 10. Inhaltsangabe des Gedichtes: Harmosan. 11. Die traurigen Folgen eines falschen Verdachtes (eine Erzählung). 12. Die Bedeutung des Imperativs in der deutschen Sprache. 13. Das Wohlthätige und Nachteilige der Flüsse. 14. Über den Tanz. 15. Musik und Gesang veredeln das menschliche Herz. 15. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 17: Die Reise und das menschliche Leben. 18. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 19. Inhaltsangabe und Grundgedanke des Gedichtes: die Bürgschaft. 20. Über die rechte Benützung der Ferien.

VII. Klasa.

1. Exposition des Gedichtes, „der Markgräfin Schleier." 2.* Eroberung von Meksiko. 3. Historische Grundlage zu Schillers „Jungfrau von Orleans." 4.* Eroberung von Peru durch Franz Pizarro im Jahre 1524. 5. „Nutzen des Regens." (Aus der Wolke quillt der Segen, strömt der Regen; Aus der Wolke, ohne Wahl, zuckt der Strahl!) 6.* „Christoph Columbus." 7. „Lebensgeschichte des Demosthenes." 8.* Ursachen des dreisigjährigen Krieges. 9. Lebensgeschichte der „Jungfrau von Orlean's" nach Schiller. 10.* Befreiung von Wien durch Johann Sobieski im Jahre 1683. 11. Vorgeschichte zu Goethe's „Jphigenie auf Tauris." 12.* „Wallenstein." 13. „Arion und die Kraniche des Ibykus." (Eine Paralelle). 14.* Friedrich Wilhelm I. (1713 — 1740.) 15. „Der Handschuh und der Taucher." (Eine Paralelle.) 16.* Maria Theresia auf dem Reichstage zu Presburg. 17. Vorgeschichte zu Schiller's. „Maria Stuart." 18.* Kaiser Joseph II. 19. „Morgenstunde hat Gold im Munde." 20.* „Feldzug Karl Eduard's nach Schottland."

VIII. Klasa.

1. Welche Umstände bewirkten den Fall Napolen's I.? 2. Der Herbst und die Fülle seiner Gaben. 3. Die geschichtliche Grundlage in dem Dra-

---

*) Temata oznaczone gwiazdką są tłómaczeniem ze szkolnej książki. (Popliński Hist. powszechna).

ma „Wallenstein.“ 4. Die Gründung der Ostmark durch Karl d. Gr. — 5. Welche Verdienste erwarb sich Heinrich II. Jasomirgott um Österreich? 6. Der Spruch Schillers in dem Drama „Wallenstein.“ „Immer war die Willkühr fürchterlich; der Weg der Ordnung gieng' er auch durch Krümmen, er ist kein Umweg“ wird durch die in diesem Drama vorgeführten Thatsachen erklärt. 7. Das Leben und Wirken Karl's IV. 8. Der Segen des Friedens. 9. Rudolph IV. und seine Verdienste um Österreich. 10. Erklärung der Worte Schillers: „O nimm der Stunde wahr, eh' sie entschlüpft; so selten kommt der Augenblick im Leben, der wahrhaft wichtig ist und gross.“ 11. Die Gebirge und ihr Nutzen, mit besonderer Berücksichtigung der Gebirge Österreichs. 12. Die Verdienste Ludwig's d. Gr. um Ungarn. 13. Welche Bedeutung hat die Donau für den österreichischen Staat. 14. Die klimatischen Verhältnisse Österreichs. 15. Die Bodenverhältnisse Galiziens.

C) Zagadnienia maturalne.

1. Zadanie polsko-łacińskie: Przełożyć na język łaciński z Wypisów polskich dla klasy VII. ustęp: Z życia zacnych mężów. 1. Tytus . . . . do . . . . następcą. 31 wierszy (Str. 413.) 2. Zadanie łacińsko-polskie: Cicero pro Archia poeta 11. 3. Zadanie greckie: Homeri Odyssea IV. 672—711 (edd. Pauly). 4. Zadanie polskie: Animum rege; qui nissi paret, Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena. 5. Zadanie niemieckie: Bedeutung der Nationalspiele bei den Griechen. 6. Rozwiązać zrównanie.

$$1.\ \frac{x^2}{y^2} + \frac{x}{y} = 6. \qquad x - y = 4.$$

2. Jaką kwotę potrzeba umieścić w kasie oszczędności na $4\frac{1}{2}$ % złożony, by przy kapitalizacyi półrocznéj, z końcem każdego roku przez 16 lat pobierać 185 Złr.? 3. Ile mil geograficznych wynosi stopień długości na równoleżniku $51^0\ 42'$? (Średnica ziemi w przecięciu 1716 mil geogr.) 4. Obliczyć powierzchnię i objętość graniostosłupa prostego o wysokości 10·5 metr., którego podstawą jest 8 bok umiarowy, wpisany w koło o promieniu 1.25 metr.?

IV.

Zbiory naukowe.

I.) Biblioteka.

Z końcem roku szkolnego 1881 stan biblioteki tutejszego gimnazyum był następujący:

A) Biblioteka dla nauczycieli.

Zawiadowca biblioteki: Tomasz Dziama.

W dziale:	W r. 1881 przybyło tomów i zeszytów	Jest ogółem tomów i zeszytów
I. Pedagogii i szkolnictwa	2	76
II. Filologii:		
1. Encyklopedyi, dzieł pomocnicych . . .	18	123
2. Języka i literatury greckiéj	18	204
3. „ „ łacińskiéj	16	204
4. „ „ polskiéj	11	239
5. „ „ niemieckiéj	11	109
6. Innych Języków	1	48
III. Geografii i statystyki	3	83
IV. Historyi powszechnéj	20	160
V. Matematyki	12	93
VI. Nauk przyrodniczych:		
1. Fizyki, chemii	12	100
2. Historyi naturalnéj	10	137
VII. Filozofii	1	39
VIII. Dzieł różnéj treści	7	121
Razem	142	1735
Oprócz tego posiada jeszcze biblioteka:		
IX. Atlasów i albumów	—	20
X. Map ściennych	11	75
XI. Programów	121	838
XII. Pism i broszur darowanych przez wiedeńską Akademią umiejętności	—	286
XIII. Broszur różnéj treści	—	16

Z pism peryodycznych prenumerowano w b. r. następujące: Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien: der Naturforscher Petermann's Mittheilungen. Sybel's Histor. Zeitschrift. Verordnungsblatt. Kosmos. Biblioteka Warszawska. Wędrowiec. Globus. Bibliotheca philologica classica. Przewodnik naukowy i literacki.

Prof. Dr. Adolf Graczyński darował książek różnéj treści 50. Dr. Med. Gedl broszur 2.

B) Biblioteka uczniów.

Zawiadowca téj biblioteki: Wojciech Troyniar.

Biblioteka obejmuje książki szkolne, których liczba wynosi:

145 w 324 tomach
23 atlasów do geogr. i hist.
1 atlas do hist. natur.

Książek do lektury przeznaczonych a mianowicie:

polskich . . .	227	w 276	tomach
niemieckich . .	128	„ 227	„
francuskich . .	4	„ 7	„
Razem . .	359	w 511	tomach.

C) Biblioteka dla ubogich uczniów.

Składa się wyłącznie z książek szkolnych w darze otrzymanych na przeciąg półrocza lub całego roku ubogim uczniom wypożyczanych i liczy obecnie 162 dzieł w 303 tomach.

Według rozporządzenia Wys. Rady szkol. kraj. z dnia 23. marca 1881 L. 571. wydzielono z biblioteki nauczycielskiéj i biblioteki uczniów dla prywatnéj lektury niemieckiéj uczniów dzieła i rozdzielono je w następujące działy:

	Z biblioteki nauczycieli		Z biblioteki uczniów
	dzieł	tomów	dzieł
I. Geografia i podróże . . .	18	23	17
II. Historya i biografie . .	24	30	32
III. Nauki przyrodnicze . .	80	135	8
IV. Dział filozoficzny . . .	7	8	2
V. A) Literatura	3	5	10
B) inni pisarze	12	18	11
VI. Mixta	14	20	69
Razem	158	239	149

Nadzorcą nad lekturą niemiecką obrało grono na rok przyszły 188½ zastępcę nauczyciela: Kazimierza Gruenberga.

Dzieła wyż wymienione zostaną stósownie rozdzielone osobno dla uczniów niższego, a osobno dla uczniów wyższego gimnazyum.

2.) Gabinet fizykalny.

Zawiadowca gabinetu: Walenty Myjkowski.

Według inwentarza posiada gabinet fizykalny:

Z działu	I. przyrządy służące do okazania ogólnych własności ciał	11	sztuk.
„	I. mechanika	22	„
„	III. hidrostatyka i hidrodynamika	16	„
„	IV. aerostatyka i aerodynamika	26	„
„	V. akustyka	22	„
„	VI. nauka o cieple	18	„
„	VII. optyka	47	„
„	VIII. elektryczność i magnetyzm	53	„
„	IX. chemia	41	„
„	X. narzędzia	40	„
	Razem .	296	sztuk.

W r. 1881. sprawiło się: 1) Dynamometer. 2) Widełki strojowe podług Meldego. 3) Dzwon dla współbrzmienia powietrza. 4) Zwierciadło interferencyjne. 5) Motor do rurek geislerowskich. 6) Przyrząd galwanoplastyczny.

3.) Gabinet historyi naturalnéj posiada:

Zawiadowca gabinetu: Dr. Adolf Graczyński, późniéj: Franciszek Vogl.

a) D o Z o o l o g i i: ptaków wypchanych 59,
dzika z tutejszéj okolicy wypchanego 1,
szkieletów zwierząt ssących 2,
„ ptaków 3,
„ płazów 3.

14 słojów zwierząt w spirytusie. Zbiory owadów miejscowych. Atlasów: 1) Zwierzyniec obrazowy Dra Prof. Nowickiego, 2) Vögel Europas Dra Fritscha, 3) Dwa Atlasy Dra Szuberta zwierząt ssących, gadów, płazów, ryb, przewięzowców i kałdunowców; obrazek chrząszcza „Colorado“ 4) 40 tablic zwierząt ssących, 5) trzy okazy z gromady koralców, 6) atlas Sehmanna, 7) Friedlera anatomiczne

tablice, 8) Sentemanna obraz ras ludzkich, 9) z masy papierowéj: mózg ludzki, serce, płuca i czaszka, 10) z masy gipsowéj: dwie czaszki z muszkułami, naczyniami krwionośnemi i nerwami. 11) Głowa z otworem przełyku pokarmowego. 12) Język z gruczołami ślinowymi. 13) Płód krowy w zawiązku, 14) niestrawiona masa, znaleziona w żołądku konia.

b) Do Botaniki: 1) 85 gatunków drzew. 2) Zielniki roślin tatrzańskich. 3) Szyszki sosny jodły i świerku. 4) Atlas Dra Szuberta.

c) Do Mineralogii: 1) 148 egzemplarzy minerałów, 2) 60 muszli i ślimaków skamieniałych, 3) skala twardości, 4) modele kryształów z drzewa, 5) Hochstettera obrazki geologiczne.

Mapa geologiczna Emila Letoschka i trzy rośliny z masy papierowéj: kiełkujące żyto i groch, kwiat solanum tuberosum z masy papierowéj.

W roku szkolnym 1881. przybyło:

1) Sześć kryształów ze szkła, (osi główne z żółtego, poboczne za z niebieskiego jedwabiu).
2) Trzewia z masy papierowéj.
3) Atropa Belladona z masy papierowéj.
4) Lilium Martagon " "
5) Orchis Morio " "

4.) Przybory do rysunków.

Zawiadowca przyborów rysunkowych: Józef Stocki.

Jako środki pomocnicze do nauki rysunku, zakład posiada: modeli z drutu do nauki perspektywy sztuk 7. — Modeli z drzewa figur geometrycznych sztuk 9. — Modeli gipsowych ornamentów w płaskorzeźbie sztuk 6. — Odlewy gipsowe głów antyki sztuk 6. — Biusta Najjaśniejszych Państwa sztuk 2. — Odlewy z gipsu: głowa w płaskorzeźbie modelowanéj z natury sztuka 1. — Gipsowy odlew dłoni chłopca, odlew stopy po 1 sztuce. — Model gipsowy konia.

Prócz tego posiada zakład wzory litografowane Taubingera głów i całéj postaci ludzkiéj, zwierząt domowych, oraz wzory krajobrazów Taubingera, Flögera, Reinholda. Studya drzew Högera format wielki sztuk 12 Alpy austryackie F. Simonyego kolorowane format wielki. Wzory ornamentów: Bauera, Goulipa, Taųbingera. Wzory architektury: Taubingera. Schreibera, V. Pétita. — Celniejsze prace uczniów sztuk 35; dar szkoły realnéj z Krakowa.. Wzory rysunkowe prof. Andel. Przyrząd do rysunków perspektyw.

W sali przy oświetleniu:

1. Modele gipsowe (ornamenta) 30 sztuk. 2. Figury gipsowe: Aryadne, Lucius Verus, Cytya, maska Meduzy. 3. Lampy do oświetlenia sali i kurytarza. 4. Podstawka do opierania reisbretów i podstawka do wieszania modeli.

W roku szkolnym 1881 przybyły wzory rysunkowe prof. Andla (dokończenie).

5.) Przybory do stereometryi

razem 42 sztuk.

6.) Do sali gimnastycznéj

sprawiono w roku szkolnym 1881: *a)* Drążek jasionowy, *b)* para szczudeł, *c)* nogi dębowe do poręczek.

V.

Zapiski statystyczne.

a) Liczba uczniów,

w klasie	Publicznych uczniów na początku roku	Z końcem II. półrocza			Klasyfikacya przy końcu roku szkolnego					W katalogu wszystkich uczniów zapisanych	W ciągu roku wystąpiło
					z promocyą		bez promocyi				
		publicznych	prywatnych	razem	celujących	I. stopień	poprawić może	II. stopień	III. stopień		
					publicznych uczniów						
I. a)	35	33	—	33	2	18	6	3	4	35	2
I. b)	35	33	—	33	5	14	10	—	4	37	4
II.	48	47	—	47	5	25	10	3	4	48	1
III.	45	43	—	43	3	24	8	1	7	45	2
IV.	30	29	—	29	7	11	7	2	2	30	1
V.	24	19	—	19	1	13	2	3	—	24	5
VI.	14	15	—	15	3	6	4	1	1	16	1
VII.	19	19	—	19	2	16	—	1	—	19	—
VIII.	13	13	—	13	4	6	2	1	—	13	—
					prywatystów						
					—	—	—	—	—		
Razem	264	251	—	251	32	133	49	15	22	267	16

b) Wiek uczniów klasy najniższéj i najwyższéj:

W I. klasie lat 11 mających 7
„ 12 „ 13
„ 13 „ 16
„ 14 „ 14
„ 15 „ 6
„ 16 „ 7
„ 17 „ 1
„ 18 „ 1
„ 19 „ 1
Razem: 66

W VIII. klasie lat 18 mających 6
„ 19 „ 1
„ 20 „ 3
„ 22 „ 1
„ 23 „ 1
„ 24 „ 1
Razem: 13

Co do narodowości było między uczniami w końcu r. 1881:

a)	Polaków	247
	Niemców	3
	Czechosłowian	1
	Razem	251

b) Rodem:	z Galicyi	242
„	z Wielkiego Księstwa krakowskiego	1
„	z Królestwa Polskiego	1
„	z Morawii	2
„	z Węgier	3
„	z Siedmiogrodu	1
„	z Czech	1
	Razem	251

c) Wyznania:	Rzymsko-katolickiego	234
„	Mojżeszowego	17
	Razem	251

d) Opłaty szkolnéj wpłynęło (brutto) za cały rok	1561	Złr.	
Taksy wstępnéj i za duplikaty świadectw	148	„	40 ct.
Datków przepisanych na środki naukowe	266	„	— „

Całą opłatę szkolną płacących . . . . 95 uczniów

Uwolnionych od całéj opłaty . . . . 156 „

Siedmiu stypendystów otrzymało . . . . 687 Złr.

Subwencya wys. Rządu jednorazowa na zakupienie środków naukowych wynosiła w r. szk. 1881 . . . . . 200 Złr.

VI.

Kronika zakładu

i niektóre ważniejsze Wysokie rozporządzenia.

Rok szkolny 1881. rozpoczęto dnia 1. września solennćm nabożeństwem w kościele i odśpiewaniem hymnu: „Veni creator.“

Potém rozpoczęto egzamin wstępny z uczniami, którzy się do I. kl wpisali.

Dekretem Wys. c. k. Ministerstwa Oświecenia z dnia 23. lipca 1880. L. 10955 i wys. Prezydyum c. k. Rady szk. kraj. z 6. sierp. 1880. L. 172. przeniesiony został profesor Dr. Władysław Kosiński do c. k. gimn. Św. Anny w Krakowie.

Rozporządzeniem Wys. Rady szkolnéj krajowéj z dnia 29. sierpnia 1880. L. 7602. został zastępca nauczyciela Józef Szczudło w tym samym charakterze przeniesiony z gimnazyum Sandeckiego do gimnazyum w Wadowicah.

Reskryptem Wys. Rady szkolnéj krajowéj z dnia 6. listopada 1880. L. 10218. został zastępca nauczyciela Ludwik Mikuła przeniesiony w tym samym charakterze z gimnazyum Wadowickiego do gimnazyum w Nowym Sączu.

Dr. Jan Chrapek został na czas urlopu nauczyciela Michała Frąckiewicza zastępcą nauczyciela zamianowany, jak wyżéj wspomniano w składzie grona nauczycielskiego.

Franciszek Vogel został zastępcą nauczyciela zamianowany na czas urlopu Prof. Dra Adolfa Graczyńskiego, jak wyżéj w składzie grona nauczycielskiego wspomniano.

Ks. Ignacy Wojnarski, wikaryusz tutejszy, został na czas urlopu ks. katechety Piotra Pietrzyckiego zastępcą zamianowany, jak wyżéj wspomniano w składzie grona nauczycielskiego.

Według reskryptu Wys. c. k. Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 13. lipca 1880. L. 9946 i reskryptu Wysokiego Prezydyum c. k. Rady

szkolnéj z dnia 28. września 1880. L. 163. odbywała młodzież rekolekcye prasyjne i przystępowała do Ś. Ś. Sakramentów Spowiedzi i Komunii wielkanocnéj w niedzielę palmową i w następny poniedziałek i wtorek; oprócz tego przystępywała młodzież do Ś. Ś. Sakramentów Spowiedzi i Komunii z początkiem i z końcem roku szkolnego.

W dzień Imienin Najjaśniejszéj Pani 19. listopada 1880. dał Dyrektor uczniom rekreacyą. W ten dzień wysłuchała młodzież na intencyą pomyślności Najdostojniejszego Domu Najjaśniejszego Państwa mszy Św., przy któréj na końcu odśpiewała hymn ludowy: „Boże wspieraj.“

Dnia 10. maja mieli czniowie rekreacyą z powodu zaślubin Jego Wysokości Arcyksięcia i Następcy Tronu Rudolfa z królewną Belgijską Stefanią. Dnia tego wysłuchała młodzież mszy św. na intencyą uproszenia błogosławieństwa Bożego dla Najdostojniejszéj Pary.

Dnia 31. maja, 1. i 2. czerwca 1881. odbył się ustny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem delegata i członka Wys. Rady szolnéj krajowéj Wielmożnego Pana Marcellego Studzińskiego, dyrektora c. k. wyższéj szkoły realnéj w Krakowie.

Rok szkolny 1881. zakończono 30. czerwca solenném nabożeństwem w kościele i uroczystém odśpiewaniem hymnu: „Te deum laudamus“ i hymnu ludowego: „Boże wspieraj.“

Po nabożeństwie nastąpiło rozdanie świadectw.

VII.

Spis uczniów podług lokacyi.

I. A. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Troynar Józef.**
2. **Węglarz Tomasz.**

Stopień pierwszy.

3. Kobiałka Jan.
4. Paleczny Nikodem.
5. Zduń Kalikst.
6. Sobczyk Franciszek.
7. Worek Jan.
8. Lenart Maciéj.
9. Bandoła Józef.
10. Alberti Stanisław.
11. Kunze Antoni.
12. Grela Franciszek.
13. Dubel Tomasz.
14. Chrząszcz Ludwik.
15. Byrski Leon.
16. Matuziński Franciszek.
17. Kubiczek Ludwik.
18. Łaski Jan.
19. Zając Władysław.
20. Dworak Władysław.

3ech uczniów otrzymało stopień drugi. 5ciu czniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 6ciu uczniów.

I. B. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Kulig Ludwik.**
2. **Gramatyka Antoni.**
3. **Masgaj Stanisław.**
4. **Ferek Franciszek.**
5. **Hamerlak Józef.**

Stopień pierwszy.

6. Wiencek Stanisław.
7. Matlakiewicz Karol.
8. Kałuża Józef.
9. Góra Józef.
10. Białek Ignacy.
11. Gutmann Maksymilian.
12. Stankiewicz Ludwik.
13. Turyczyn Antoni.
14. Rompelt Józef.
15. Hannak Antoni.
16. Juras Antoni.
17. Ćwiertnia Alojzy.
18. Gawęda Piotr.
19. Mińkiński Jan.

4rech uczniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawki po feryach przeznaczono 10ciu uczniów.

II. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Witkowski Stanisław.**
2. **Włosycki Adolf.**
3. **Jaworski Władysław.**
4. **Majer Eugeniusz.**
5. **Parcza Wojciech.**

Stopień pierwszy.

6. Czarny Józef.
7. Migdałek Julian.
8. Buda Wincenty.
9. Aleksandrowicz Teodor.
10. Stwora Franciszek.
11. Dańkowski Stanisław.
12. Pala Michał.
13. Słodyczka Stanisław.
14. Prezentkiewicz Franciszek.
15. Płaza Antoni.
16. Kalec Maksymilian.
17. Kegel Józef.
18. Sołtys Karol.
19. Reich Ignacy.
20. Górkiewicz Józef.
21. Jończy Józef.
22. Żyła Józef.
23. Gałuszka Wojciech.
24. Godłowski Aleksander.
25. Rychlik Tadeusz.
26. Szczerbowski Franciszek.
27. Sopicki Jędrzej.
28. Mendyk Stanisław.
29. Dihm Stanisław.
30. Raber Lazar.

3ech uczniów otrzymało stopień drugi. 4ech uczniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 10ciu uczniów.

III. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Krygowski Stanisław.**
2. **Jąkała Wawrzyniec.**
3. **Gabryl Franciszek.**

Stopień pierwszy.

4. Zduń Jan Kanty.
5. Stanek Aleksander.
6. Bala Władysław.
7. Kubik Piotr.
8. Pindel Antoni.
9. Żajkowski Ludwik.
10. Dydusiak Franciszek.
11. Brzeźniak Michał.
12. Miodoński Józef.
13. Kurzyniec Wojciech.
14. Panczakiewicz Michał.
15. Olexy Ludwik.
16. Rozak Franciszek.
17. Zając Aleksander.
18. Jabłoński Józef.
19. Wiejacki Franciszek.
20. Karpiński Józef.
21. Zapałowicz Stefan.
22. Mucha Ludwik.
23. Cibor Józef.
24. Kotlarczyk Władysław.
25. Czyżewski Stanisław.
26. Sypowski Antoni.
27. Roman Michał.

Jeden uczeń otrzymał stopień drugi. 7miu uczniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 8miu uczniów.

IV. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Majer Józef.**
2. **Kosibowicz Józef.**
3. **Ryłko Paweł.**
4. **Horobski Ignacy.**
5. **Woźny Jędrzej.**
6. **Miśko Damazy.**
7. **Caputa Józef.**

Stopień pierwszy.

8. Boba Jan.
9. Marek Jan.
10. Gwoździewicz Jan.
11. Gałgan Piotr.
12. Eylardi Ludwik.
13. Schanzer Michał.

14. Oczkowski Adam.
15. Syc Władysław.
16. Zachariasiewicz Stanisław.
17. Matusek Ferdynand.
18. Trammer Abraham.

2ch uczniów otrzymało stopień drugi. 2ch uczniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 7miu uczniów.

V. Klasa.

Stopień celujący.

1. Kubliński Walenty.

Stopień pierwszy.

2. Latkowski Juliusz.
3. Nikliborc Jan.
4. Hałatek Julian.
5. Alberti Franciszek.
6. Raber Maurycy.
7. Florczak Józef.
8. Gołda Jan.
9. Cholewka Leon.
10. Figura Mikołaj.
11. Olszewski Józef.
12. Łazarski Karol.
13. Tyran Wincenty.
14. Masny Karol.

3ech uczniów otrzymało stopień drugi. Do poprawki przeznaczono 2ch uczniów.

VI. Klasa.

Stopień celujący.

1. Kaczorowski Walenty.
2. Förster Dawid.
3. Wielgus Ignacy.

Stopień pierwszy.

4. Mrugacz Józef.
5. Aleksandrowicz Juliusz.
6. Dobrowolski Cezary.
7. Słapa Piotr.
8. Nikiel Wojciech.
9. Cap Jan.

Jeden uczeń otrzymał stopień drugi. Jeden uczeń otrzymał stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 4ch uczniów.

VII. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Krzyżanowski Stanisław.**
2. **Ruciński Włodzimirz.**

Stopień pierwszy.

3. Masgaj Mieczysław.
4. Gołba Franciszek.
5. Biela Wojciech.
6. Hruby Józef.
7. Holik Jan.
8. Michalak Józef.
9. Chorobski Stanisław.
10. Mynarski Franciszek.
11. Mydlarski Władysław.
12. Rychlik Aleksander.
13. Babiński Aleksander.
14. Bartunek Jan.
15. Kałuża Franciszek.
16. Dańkowski Józef.
17. Rosner Franciszek.
18. Bobrzyński Kazimirz.

Jeden uczeń otrzymał stopień drugi.

VIII. Klasa.

Stopień celujący.

1. **Grządziel Ludwik.**
2. **Rychlik Belesław.**
3. **Fiderkiewicz Tadeusz.**
4. **Magiera Józef.**

Stopień pierwszy.

5. Boba Bartłomiej.
6. Hernich Franciszek.
7. Olszewski Stanisław.
8. Ziobrowski Stanisław.
9. Uhma Czesław.
10. Warzeszkiewicz Władysław.

Do poprawki przeznaczono 2ch uczniów.
Jeden otrzymał 2. stopień.

VIII.

Wynik egzaminu dojrzałości.

Do egzaminu ustnego zgłosiło się 11 uczniów publicznych.

Świadectwo dojrzałości z **odznaczeniem** otrzymało 3 uczniów:

1. Grządziel Ludwik.
2. Rychlik Bolesław.
3. Fiderkiewicz Tadeusz.

Świadectwo dojrzałości otrzymało 7 uczniów:

4. Magiera Józef.
5. Boba Bartłomiej.
6. Hernich Franciszek.
7. Olszewski Stanisław.
8. Ziobrowski Stanisław.
9. Uhma Czesław.
10. Warzeszkiewicz Władysław.

Jednemu pozwolono poprawić egzamin po feryach z jednego przedmiotu.

Z pomiędzy tych ubituryentów chce się udać:

na medycynę	2
na prawo	4
na wydział filozoficzny	2
na technikę	2
na akademią sztuk pięknych . . .	1
Razem .	11

UWAGA.

Rok szkolny 1882. rozpocznie się 1. września 1881. r.

Na egzamina poprawne przeznacza się dzień 28. 29. i 30. a na wpisy uczniów dzień 30. i 31 sierpnia 1881.

W Wadowicach, dnia 30. czerwca 1881.

Antoni Krygowski
c. k. Dyrektor.